

Bohumír I n d r a

K RENESAČNÍMU STAVITELSTVÍ NA SEVEROVÝCHODNÍ MORAVĚ A VE SLEZSKU

Pramenné zprávy o vláských a domácích stavitelích a kamenících do 30leté války

Pronikání renesance do našich zemí znamená také ve stavebním vývoji měst našeho kraje významný přelom. V druhé polovině 16. století mění města severovýchodní Moravy a Slezska rychle svou architektonickou tvářnost. Místo dosud převážně dřevěných měšťanských domů objevují se i v malých městech první domy kamenné se zděnými štíty pater, prostornými podloubími a klenutými mázhausy. Všude jsou stavěny zděné radnice s nezbytnou věží nebo vížkou a kamenným portálem. Mění se i vzhled městského opevnění, jeho bran a bašt. Současně se usazují ve městech i v zapadlých městečkách vlastní stavitelé a kameníci, kteří se rychle sžívají s domácím prostředím a strhávají na sebe všechny významnější stavební práce. Zvýšený stavební ruch se projevuje především v početných stavbách reprezentativních šlechtických zámků a paláců ve městech i na venkově nebo v jejich přestavbách v novém renesančním slohu, stavbě honosných domů bohatých měšťanů i celých bloků měšťanských domů na náměstích.

Nebudeme zde rozvádět podmínky, jež umožňovaly nákladné stavby šlechtě i měšťanům a vedly i ke změně celého dosavadního způsobu života. Ve městech severovýchodní Moravy byla to především vzrůstající výroba sukna, jehož vývoz do Polska a zejména rostoucí odbytný do Slovenska a do Uher se staly zdrojem bohatství vývozců i soukeníků. Mnozí z těchto zbohatlých měšťanů se dostali i do příbuzenských svazků s drobnou šlechtou, která po ztrátě drobných rytířských statků se uchýtila v úřednických službách panských rodů, držitelů rozsáhlých velkostatků, a zakupovala se pak a usazovala na panství v měšťanských domech nebo předměstských dvorech. Vnější výrazem bohatství měšťanů a urozenosti drobné šlechty, usdlé ve městech, byly prováděné přestavby městských domů v novém renesančním slohu, poskytujících více pohodlí, reprezentující současně bohatství měšťana nebo šlechtictví budovatele honosným kamenným portálem s erby a nápisy, arkýřem nebo atikovou výzdobou průčelí, sgrafitem nebo i kamennými reliéfními tabulemi s figurálními výjevy, umístovanými pod okny průčelí. Prokazují často mistrovství kameníka i smysl objednatelů pro výtvarnou krásu. Bohužel, dochovaly se nám jen nepatrné zbytky architektonické i výtvarné krásy renesanční podoby našich měst, často památky druhoráde, zatím co hodnotnější byly zničeny.

Na severovýchodní Moravě pozorujeme v druhé polovině 16. století bohatou stavební činnost zejména v okruhu měst Příbora, Nového Jičína, Valašského Meziříčí, Hranic a Lipníka, jež byla vesměs převahou soukenická. Bohaté rody panské, olomoucký biskup i drobná šlechta manská stavějí na svých panstvích a statcích nové renesanční zámky ve Staré Vsi u Ostravy, v Klimkovicích, Billovci, Novém Jičíně, Kelci, Valašském Meziříčí, Choryni, Hustopečích nad Bečvou, Hranicích, Potštátě, Lipníku nad Bečvou, Dřevohosticích aj. s arkádovým

nádvořím a bohatou kamenickou výzdobou, jsou prováděny i renesanční úpravy a přestavby hradních paláců ve Slezské Ostravě, na Helfštýně, Hukvaldech, Fulneku a starých tvrzí drobné šlechty. Nové renesanční stavby ve městech mění zcela vzhled náměstí i ulic a dávají městům novou tvářnost, kterou si mnohá v jádře podržela podnes. Renesanční plastika se uplatňuje kromě kamenické výzdoby domů zejména v kamenných náhrobcích šlechticů i měšťanů, dochované tyto práce renesančních stavitelů-architektů a umělců-femeslníků jsou zatím anonymní. Umělečtí historikové věnovali stavební renesanci severovýchodní Moravy a slezské oblasti dosud málo pozornosti. Jejich zájem se omezil na popisy a slohové rozborly existujících renesančních zámků a jiných význačnějších staveb, upřesňující nebo doplňující starší práce toho druhu, a na zhodnocení památek a jejich zařazení do celkového vývoje.¹ V podstatě však nepřinesli nové poznatky, zejména o rozsahu stavební činnosti, podílu domácích a cizích stavitelů a kameníků, zjištění doby a okolností vzniku stavby dochovaných objektů, jména stavitelů nebo výtvarníka, o objektech již zaniklých nemluvě. Slohové rozborly dochovaných staveb, jež v pozdějších dobách podlehy často různým přestavbám a úpravám, jsou bez znalosti historického vývoje stavby, ověřeného archivním materiálem, omezené a nespolehlivé. Pro 16. a poč. 17. století se nám dochovalo, bohužel, jen málo písemných pramenů k stavebnímu vývoji venkovských měst i význačnějších staveb. Nové poznatky a podněty pro umělecko-historický výzkum může při nedostatku přímého archivního materiálu přinést jen soustavný průzkum druhotného pramenného materiálu, v němž jsou roztroušeny četné zlomkovité zprávy, často velmi významné a cenné. Teprve jejich shromáždění a utřídění pro určitou oblast poskytne konkrétnější obraz jejího stavebního vývoje v celku i detailech. Aby jich mohlo být plně využito, je nutné poříditi soupisy a chronologii všech architektonicky význačnějších renesančních staveb dosud stojících, později přestavěných i zničených v naší oblasti, zjistiti rozsah stavební činnosti v té době v našich městech i na venkově, která byla překvapivě bohatá. Utřídění rozptýleného faktografického materiálu a jeho vyhodnocení umožní nejen přesněji určit dobu stavby a autorství mnoha památek, ale i vyřešit vlivy a vztahy, jež působily při jejich vzniku, otázku příchodu a původu vlašských zedníků a kameníků, sledování jejich pobytu a činnosti v celé zemi, jejich účasti na stavebních přeměnách měst a městeček, jak se projevovala v oblastech českých a převážně německých, kde se vedle Vlachů uplatňují také cizí kameníci a stavitelé němečtí, především ze slezské oblasti.

Kromě staveb, které se dochovaly, jsou hlavním zdrojem zpráv soudobé městské knihy a rejstříky nejrozličnějšího druhu z 16. a poč. 17. století, dokládající nám pobyt vlašských i domácích renesančních stavitelů a kameníků ve městech. Poskytují nám zprávy o jejich životě a práci, osvětlují příčiny pobytu a vzniku různých staveb ve městě i na venkově, zaznamenávají výši stavebních nákladů, umožňují sledovat postup prací apod. Jen zřídka najdeme v nich také opisy stavebních a řemeslnických smluv, aktivový materiál se dochoval jen ve zlomcích.

¹ Popis nejvýznačnějších renesančních staveb na Moravě a shrnutí údajů starší literatury podává souborné dílo A. Prokopa: *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung*, sv. III (1904). Jeho údaje přebírá i nejnovější práce E. Šamánkové: *Architektura české renesance* (1961). Stavby ve Slez-

sku si všimá A. Königová-Kudělková: *Soupis stavebních památek v Ostravském kraji* (Slezský sborník 1953), popisuje však jen dochované památky I. kategorie, podobně i *Mapa kulturních památek ČSSR* (1962) a historická mapa *Výtvarné umění renesanční v Atlase československých dějin* (1965).

V této práci chceme ukázat, jaké bohatství zpráv pro dějiny renesančního stavitelství českých zemí je dosud ukryto a nevyužito v městských knihách našich měst. Budeme se tu zabývat pouze východní částí Severomoravského kraje, tj. územím východně od čáry Přerov—Krnov. Tato oblast Moravy s přilehlým územím Slezska, obývaná v 2. polovině 16. a na poč. 17. stol. převážně českým obyvatelstvem (na rozdíl od části západní, obývané ze značné části Němci) netvoří jinak zvláštní celek. Poněvadž se všechny městské knihy 16. stol. nedochovaly a přímý materiál aktový, obsahově bohatší, zcela chybí, nemůžeme být ani obraz zde načrtnutý úplný a konečný, je však spolehlivým základem pro další práce. Všímáme si tu především pobytu a činnosti vláských zedníků — stavitelů, pokud ji máme doloženou archivním materiálem, současně však i domácích stavitelů a jejich práce. Ne všichni Vlaši, usedlí v té době v našich městech, byli však staviteli nebo kameníky. Máme je doloženy na východní Moravě také jako mečíře, konváře, puškaře a zámečníky, ojediněle i jako krejčí a ševce, přinášející zřejmě novou módu vláského a španělského oděvu do našich zemí. Je pozoruhodné, že všichni tito vlastní přistěhovalci, kteří došli ochotného přijetí v biskupských městech Příboře a Ostravě stejně jako v luterských městech Valašském Meziříčí, Hranicích nebo Lipníku, se zakupují ve městech a sňatky se rychle počestují. Drží pak ve městech právovárčné domy, pole a zahrady i chalupy na předměstí, šenkují pivo a hospodaří na polnostech jako jiní měšťané. Jejich děti se již zpravidla nevěnují řemeslu zednickému a kamenickému, ale měšťanským živnostem. Tricetiletá válka zarazila veškerou stavební činnost a zastavila dočasně i příliv vláských zedníků a kameníků do našich zemí. Nová vlna italských zedníků a stavitelů po třicetileté válce je již nositelem nového slohu barokního.

První vláské stavitele a kameníky na severovýchodní Moravě zjišťujeme v třicátých letech 16. stol. ve službách Pernštejnů, Šelenberků, těšínských knížat, olomouckých biskupů. Ještě na počátku století až do dvacátých let 16. století pracují na pernstejnských panstvích severovýchodní Moravy na stavbách prováděných vrchností výlučně domácí stavitelé. V městských knihách Lipníka nad Bečvou z poč. 16. stol. máme zprávy o rozsáhlé stavbě a dokončení městských hradeb a bran v Lipníku *mistrem Štefanem* v letech 1507—1515. Stavba městské brány Hranické byla započata již r. 1498. Při stavbě hradebních zdí a bran pomáhali robotou poddaní okolních panství pernstejnských.² Spolu s mistrem Štefanem pracovali zde *Hanzl zedník* a *Mikuláš zedník* a po r. 1516 pak do r. 1530 *Maxa zedník* a *Valenta zedník z Prostějova*.³ Je pravděpodobné, že tyto stavitelé se účastnili také rozšíření hradního areálu na Helfštýně, prováděného od 80. let 15. století Vilémem z Pernštejna a později Janem z Pernštejna. V sousedních Hranicích přestavěl r. 1514 Jan z Pernštejna starou tvrz v nový zámek⁴ a patrně v téže době došlo i k rekonstrukci a stavbě městských bran a hradeb. V Hranicích je tehdy doložen *Volf zedník*. Slo vesměs ještě o stavby pozdněgotické, prováděné domá-

² Při výstavbě hradeb a bran města Lipníka museli pomáhat též poddaní z pernstejnských panství Prostějovského, Přerovského, Tovačovského a Hranického a přivážeti kamení ke stavbě. Zedníky bylo placeno denně 4 feníky, tovaryšům 3 feníky a nádeníkům 2 feníky (Pam. listina z r. 1596 z bane far. kostela v Lipníku n. B., MěA Lipník).

³ Liber memorialis z r. 1498, fol. E 4, 19, G 5, L 10, 18, 19. Podle zápisu na fol. M 18 *Hanzl* se smluvil 1509 u mistra *Štefana*, aby se naučil zednictví i na tesání kamení a měl mu dáti 12 zl. od učení. R. 1510 jej mistr *Štefan* propustil ze smlouvy a

prohlásil za tovaryše dostatečně vyučeného a postoupil mu díla na Sovadině u pana Mikuláše Taranta z Hrádku. Pan Tarant s tím souhlasil. (MěA Lipník).

⁴ Tato sporná přestavba zámku je prokázána listinou Jana z Pernštejna z r. 1514, danou na Hranicích ve čtvrtěk den Božeho vstoupení, již dal Ondrovi předměstanu hranickému, náhradou za jeho zahradu na Novosadech u Hranic, „na kterého zahrádě přestavil se jest náš zámek“ panskou louku. Opis listiny z originálu pořídil J. H. A. Gallas. *Památky města Hranic*, díl diplomatický II, list 2 (MěA Hranice).

cími mistry. Typické sálové stavby z té doby podnes dochované jsou přizemní pozdně-gotický sál radnice v Hranicích s centrálním osmihlanným kamenným nosným pilířem, datovaným rokem 1528 a v sousedním Lipniku pozdněgotická sálová místnost bývalého židovského templu z téže doby, přisvěcená k hradbám. Oba sály mají již cihlové žebrovní klenbě.⁵

Jan z Pernštejna držel v třicátých letech 16. století na severovýchodní Moravě rozsáhlé statky od Přerova k slezským hranicím, zabírající panství Prostějovské, Přerovské, Lipnické, Drahotušské, Hranické a v r. 1534 přikoupil ještě panství Rožnovské s městy Rožnovem, Valašským Meziříčím, Krasnem a Vsetněm. Jako mocný otcovský poručík nezletilého knížete těšínského Václava vykonával do jeho zletilosti r. 1545 skutečnou vládu také v knížectví Těšínském [od r. 1545 držel pak v zástavě panství Fryčdecké] a jako hrabě Kladský držel též hrabství Kladské.

Už v r. 1529 zaměstnával řadu vláských zedníků a kameníků při stavbě zámku v Pardubicích, z nichž deset mistrů s tovaryši půjčil r. 1537 králi Ferdinandovi do Prahy. Lze předpokládat, že vlastní stavitelé a kameníci pracovali také na jeho středomoravských a východomoravských panstvích, zejména na hradě Helštýně, jehož přestavbu v renesančním zámku Jan z Pernštejna provedl a podle něhož se pak také až do konce života vždy psal. V r. 1533 pracuje na hradě Rožnově kameník mistr *Lorenc Vlach z Milána* s vláským tovaryšem, kteří při hledání vhodného lomu pro kamenické práce našli v okolí na hoře zvané Drastuhlav mchutnou žilu stříbra ve skále.⁶ Bylo to ještě za držení zámku Rožnova Janem z Helštýně v troskách hradního paláce, přestavěného Janem z Pernštejna a v pernstejnských městech Hranicích, Prostějově máme z této doby v kamenných portálech domů a radnic hmotné doklady pronikání rané renesance, jež provedením jsou různého původu i hodnoty. V knížectví těšínském za správcování Jana z Pernštejna 1528—1545 pracují Vlaši rovněž od třicátých let v Těšíně a Fryštátě. Podle knih počtu města Fryštátu stavěli zedníci *Vlaši* r. 1539 zděnou kašnu v městě Fryštátě.⁷ Kněžna těšínska propustila panu Sednickému k stavbě zámku ve Slezské Ostravě zedníka mistra *Matyše*, patrně rovněž Vlachy, který tam pracoval v letech 1534—1538. Také na biskupském zámku Hukvaldech dochované stopy stavební a kamenické činnosti z doby biskupa Thurza dosvědčují pobyt vláských kameníků na Hukvaldech v této době. Naproti zlomkovitost pramenného materiálu a zpráv z první poloviny 16. stol. nedovoluje nám učiniti si obraz rozsahu činnosti vláských stavitelů a kameníků v celé oblasti v této době.

Městské knihy a registra, dochovaná pro města severovýchodní Moravy a Slezska od poloviny 16. století již v hojnějším počtu, prokazují skutečný příliv vláských stavitelů a kameníků do měst naší oblasti v té době. Hojně zakázky jim zajišťuje olomoucký biskup na svých statcích při úpravách svých zámků a hradů i při obnově církevních objektů v Olomouci, Kroměříži aj. Na rozlehlém biskupském panství hukvaldském, sahajícím od Ostravy k slovenským hranicím a k Novému Jičínu, usuzují se od poloviny 16. století se souhlasem biskupa v městech Příboře a Moravské Ostravě desítky vláských zedníků a kameníků, zakupují si tu domy a jako katolíci pronikají brzy i do městské správy obou měst. Jejich stavební činnost můžeme dobře sledovati v obou městech i v širokém okolí. Pracují nejen ve službách biskupa při přestavbě hradu Hukvald, zámku v Kelči a v biskupských městech Osoblaze, Kroměříži i v sídelní Olomouci, ale uplatňují se na celé severovýchodní Moravě při stavbách a úpravách zámků četných biskupských manů a drobné šlechty. Archivní materiály dokládají, že přišli většinou z okolí jezerních měst Lugana a Coma a prokazují i později stálý jejich styk s domovem a s vláskou kolonií zedníků a kameníků v Krakově.

⁵ B. Indra: *K obnově pozdněgotické budovy býv. židovského chrámu v Lipniku n. Bečvou*, Zahorská kronika XXVI, 97 a n.

⁶ Rkp. III 35 univ. knihovny v Olomouci, fol. 176 Jáchyma Sekuly: *Gründliche Schriften zur Erlindung deren Ertschützen, Gold-Silber- und Edelstein Schachten*. Podle vlastního vyznání naplnili si rance stříbrem a odeli domů Vlach a na Rožnov se již nevraťili.

⁷ Reg. počtu města Fryštátu 1539 (MěA

Karviná). Za snídání, při níž byla také stará rada a „*Vlaši, kteří měli kašnu zděnou dělati*“, zapláceno 33 gr., a v úterý po Božím Vstoupení zaplácena útrata měšťanu Šimkovi „*za Vlachy, kteří kašnu ohlédali*“ (kolaudovali) za jídlo a pítí 2 a půl gr. Současně vedena voda trouhami do města. V městě Těšíně jsou usedlí již domácí zedníci *Morrian*, který tu má 1521—1528 dům a mistr *Hanus zedník*, který opravoval r. 1526 městské hradby. (MěA Cieszyn, kniha 6 f. 65.)

V městě Příboře je v městských knihách doložen jako jeden z prvních *zedník Petr Vlach*, který přišel již někdy v padesátých letech a r. 1561 si doplatil svůj dům. Koupil pak a po přestavbě opět výhodně prodal 3 měšťanské domy. Zil ještě r. 1594, r. 1600 byl již mrtev. Současně s ním přišli patrně i *Gabriel Vlach zedník*, kterému biskup Prusinovský poručil, r. 1568 zaplatit za dlo na Hukvaldech⁹ a *Benedikt (Beneš) Vlach*, který držel grunt ve městě již před r. 1560 a r. 1568 si jej doplatil. Na Hukvaldech stavěl již r. 1583 mistr *Pavel Vlach z Olomouce*, který chtěl dlo postoupit Petru starému Vlachovi z Opavy, ale biskup nedovolil. Pro jeho zaneprázdnění biskupskými stavbami v Olomouci převzal práce na Hukvaldech pak vlastní stavitel přiborský. Roku 1587 si kupuje dům v Příboře za 70 tolarů slezských *zedník Jan Batista Vlach* a drží jej ještě r. 1584. Měl také dvě zahrady při městě. R. 1586 byl již nebožtíkem a na svém domě odkázal peníze na kostel. R. 1580 se připomíná v městských knihách jeho švagr *Jakub Vlach v Kelci*, který tam tehdy pracoval na stavbě zámku. Dceru Jana Batistvu měl za ženu *Lorenc Vlach zedník*, který r. 1583 koupil ve městě grunt, ale r. 1586 jej prodal za 140 tol. slezských *Pavlovi Batistovi Vlachovi*, bratru Jana Batisty. Závědek 15 tol. na domě nebyl r. 1586 na poručení hukvaldského vrchnostenského úředníka Loryncovi již vydán, protože „*přebral peněz za dlo v studni při zámku Hukvaldech, jak na to měl list s Janem Vlachem*“.⁹ Pavel Batista je na domě doložen jen do r. 1588 a brzy potom zemřel, neboť r. 1592 je na jeho domě již několik let Lorync Vlach, který zemřel r. 1597. Také on skupoval domy a opět je po přestavbě výhodně prodával. V r. 1595 bere gruntovní peníze, odkázané na kostel, jako „*bau-mistr kostelní*“ na stavbu kostelní věže přiborské. Syn Loryncův *Jakub Vlach* držel v Příboře jiný dům v letech 1595–1599. K první vlně vlašských zedníků v Příboře patřil také *Štefan Vlach zedník*, který prodal svůj grunt již r. 1589 a je tu doložen do r. 1582, kdy kupuje a prodává nemovitosti ve městě. V r. 1587 byl rovněž již mrtev, neboť jeho syn Jan prodal toho roku otcovský grunt Janu Motylovu, patrně rovněž Vlachovi.¹⁰ Význačným členem této skupiny byl *zedník Tomáš Fontana Vlach*. R. 1568 prodává svůj grunt ve městě, který vystavěl a kupuje hned jiný za 110 zl., aby jej opět prodal za vyšší cenu, r. 1575 kupuje velký měšťanský dům šenkovní za 400 tol., ale r. 1579 jej opět prodává ze 700 tol. Skupuje rovněž role a zahrady. V r. 1579 koupil velký kamenný dům šenkovní na rynku za 1200 tol. slez. a držel jej do r. 1585, kdy zemřel bezdětný. Jeho vdova Zuzana, dcera měšťana Vencila Šovka, prodala dům r. 1586 městu Příboru na *radnici* za přítomnosti Bernarda Leona Vlachy z Ostravy a Antonína Vlachy z Brušperku. Podle zápisu městské knihy žil tehdy bratr Fontanův ve Vlaších. Tomáš Fontana patřil k nejvýšeňším měšťanům Příbora a byl několikrát purkmistrem města. Na jeho žádost byl r. 1579 zapsán do městských knih překlád jeho zachovacího listu, vydaného v městě Como r. 1574 Marku Antoniovu Fontanovi. Protože list osvědčuje původ Tomáše Fontany a jde o dokument jedinečné povahy pro vlašskou imigraci do našich zemí, otiskujeme jej doslovně:

„*Výpis listu zachovacího Tomáše Fontana.*“

My Barnabas mistohrabě, obojího práva doktor, jeho Královské milosti a knížecí městské slove Com primas a vladai, spolu i soudcové a decuriones tohož města, majic zprávu a jisté oznámení oznamujeme, že MARCUS ANTONIUS FONTANA, ukazatel tohoto listu je přirozený a pravý syn z téhož rodu a od rodičův svého zplacený od otc svého někdy pana Františka Fontana a od matky své paní Apolony de Porris, kteřížto i s manželkou svou v městě Com též od rodičův dobrých a k němu zplacených chovali se chvalitebně, o nichž všecko dobré se vysnětuje. Pro lepší jistotu dali jsme k listu tomuto pečet naší skrze kanceláře našeho přivésti. Jenž je dán v městě Com v sobotu před nedělí první v půsti, totiž 27. února léta Páně 1574. Marcellus Panterius, zjevný pisář všeho hradství města Com rukou vlastní pro lepší věru. — Actum za purkmistra Tomáše Fontana a rady jeho s povolením téhož úřadu 1579 ve středu po 3 králích.“

⁹ Reg. města Příbora 1543 f. 37, 118, grunt. kniha A f. 104, 468, C fol. 590. Kopíř bisk. kur. 5 f. 38. Pavel Vlach stavěl pak 1569–1571 kláštery sv. Jakuba a Františka v Olomouci. Viz též F. Zapletal: *Z dějin hradu Hukvald*, Naše Valassko V/1939 s. 124.

¹⁰ Grunt. knihy Příbora A f. 27, 347, 468, C f. 590, grunt. kniha 1543 f. 37, 134, 188 (Sta Opava). Jakub Vlach zanechal syna Jakuba a vdovu Barboru.

¹¹ Grunt. kniha Příbora A f. 126, 166, 353, 383, C f. 145.

O tom, že se Marek Antonín Fontana zdržoval v Příboře není v městských knihách dokladů. Poněvadž se však v zápise praví, že jde o zachovaci list Tomáše Fontany, byl Marek Antonín zřejmě jeho otec. Zachovaci list byl vyzvednut [jistě teprve dodatečně, kdy Tomáš Fontana měl prokázat řádný svůj manzejský původ.¹¹ Příbuzným Tomáše Fontany byl snad *Petr Vlach* kameník, který byl r. 1586 rovněž již neobtěžkem. Podle zápisu městské knihy si jeho bratr Tomáš vyzvedl na domě Petra Vlachů svou spravedlnost ještě za jeho života, zbytek zaplacených peněz měl ročně vycházet již sirotku Petrovu. V příbuzenském poměru k Fontanovi byl také *Antonín Kapelet Vlach* [psaný též *Kapeliit*] patrně kameník nebo sgrafitář, který do Příbora přišel z Fulneka a koupil si zde r. 1575 chalupu za 50 tol. slez. Držel ji pak do r. 1580, kdy ji prodal a odešel do Brušperka a později do Ostravy.¹² R. 1585 prodává Tomáš Fontana na místě Antonína Kapeleta jím zaplacené peníze na domě v Příboře za hotové peníze. Při prodeji domu po smrti Fontanově r. 1588 je rukojmím vdově opět Antonín Vlach Kapelet z Brušperka, pracující tehdy patrně ve Staré Vsi pod Ondřejníkem.

Jiným skupovatelem domů v Příboře byl *David Vlach*, který v letech 1578–1598 kupuje zahrady, pozemky a domy, aby je opět výhodněji prodal. Všichni tiito Vlaši provozovali kromě řemesla také malé hospodářství, měli polnosti apod.¹³ Z mladších příslušníků vlášské kolonie příbořské se připomínají *Jan Vlach zedník*, který r. 1587 bere peníze za dílo. Měl dům v Příboře již r. 1574, ale později jej prodal a koupil jiný, který směnili s Petrem Vlachem. Žije ještě r. 1609, ale r. 1611 byl již mrtev. V letech 1581–1602 vyplácí si dům *Jan František Vlach (František)*, za něhož se zaručuje Petr Vlach. Na jiném gruntu ve městě sedí v letech 1589–1596 *Černý Vlach František* a v letech 1591–1607 též *Jiří Bílý Vlach zedník*, který r. 1607 dělal dlážku před radnicí, jehož vdova se připomíná r. 1618. V letech 1607–1623 žije v Příboře *Jan Černý Vlach*, který příštího roku zemřel. Mezi svědky svatby vdovy po Jiříku Bílém Vlachovi se r. 1618 uvádějí *Kašpar Vlach* a Martin Montyl [?], zmíněný již dříve, zřejmě rovněž Vlach. Městské knihy příbořské jako jiných měst zaznamenávají přirozeně jen jména těch Vlachů, kteří kupovali nebo prodávali nemovitosti nebo se objevují jako rukojmí nebo svědci při svatbách apod.¹⁴ Skutečný počet vlášských zedníků a kameníků, pracujících ve městě, byl značně vyšší. Kromě stavby hradištní paláce a jiných přestaveb na hradech Hukvaldech uplatňovali se v Příboře hlavně při renesančních přestavbách měšťanských domů,¹⁵ stavbě nového kostela

¹¹ Reg. smluvčí města Příbora S 1 f. 233. Grunt. kniha A f. 107, 126, 166, 245, 231, 377, 383, B f. 77, 181, C f. 134, 432, 448. Z. Winter: *Řemesla a živnosti v 16. věku v Čechách*, 1909, s. 132 uvádí v Praze zedníky Antonína a Marka Fontany, z nichž Antonín byl r. 1576 již mrtev, Marek se objevuje ještě r. 1580. Jde nesporně o dvě osoby, které nelze ztotožňovat s Markem Antonínem Fontanou.

¹² Grunt. kniha Příbora B f. 388. Antonín Kapelet odkazuje ještě r. 1605 z Mor. Ostravy peníze v Příboře, které mu růstal dlužen příbořský masář Čech, k příbořskému kostelu.

¹³ Grunt. kniha Příbora B f. 306, 342. Podle urbáře z r. 1581 měli tehdy v Příboře pozemky osedlí Tomáš Fontana, který platil z 1 čtvrti role 14 gr. 3 d. a z pasky 45 gr., *Petr Vlach* (z 1 čtvrti role 5 gr.), *Jan Vlach* (z pasky 12 gr.), *Jan Batista Vlach* (z pasky 8 gr.). Podle pozdějšího zápisu z r. 1586 platil Batista ještě z druhé pasky 22 gr. a *David Vlach* z kusu pasky 9 gr.

¹⁴ Zápisu dokládají příbuzenské vztahy a styk s domovem. R. 1633 prodal příbořský měšťan Jan Kutač svou spravedlnost, patřící jeho ženě Juditě po neb. *Jakubu Maj Vla-*

chu, která mu připadla v městě Pentedě za 150 tol. šir. Peníze přijala Curostina Nolinara. Měst. kniha Příbora E 6–10 f. 97. Grunt. kniha A f. 83, 156, 468, B 29, D 142, 203, 298, 330. Reg. smluvčí I f. 204, 124. *Jan Vlach* zanechal sirotka *Pavla* a vdovu *Margaretu*.

¹⁵ Z městských knih uvádíme několik dokladů zvýšené stavební činnosti renesanční přestavby města. R. 1586 prodává Havel Frýdecký šenkovní dům za 535 zl. i se vším, co měl připraveno k stavení *vápnů, kamení k stavení i tesné kamení* (er. kniha A f. 350). R. 1573 při kupu domu Štefka Vlachů bylo vymíněno sousedem, že je povinen postaviti zeď, kdyby sám nemohl, měl soused právo objednat si jiného zedníka (kniha B f. 77). R. 1590 srazil si Lorync Vlach 15 zl. za dílo, které zůstal dlužen zemědělskému Petru Rožek neb. Janu Batistovi Vlachovi, otci Lorincovy manželky, podle cedule fezané, kterou mezi sebou měli (kniha E 6–3 f. 145). R. 1614 koupila obec Janu Valinověmu grunt, protože jeho grunt u fortny odkoupila k stavení obecního pivovaru. (Kniha C f. 419.) Z domáckých zedníků jsou uvedeni ve městských knihách *Šimek Polityn mauer*, který r. 1556 prodává obci zahrádku na Grebenberce, kterou

sv. Valentina na novém hřbitově (baumistři berou peníze na jeho stavbu r. 1587), při stavebních úpravách farního kostela a stavbě nové kostelní věže (baumistři přijímají peníze na její stavbu 1595–1596), stavbě nové městské školy, nového pivovaru městského ap. i při stavbách v okolí města. Přiborští kameníci zhotovovali a dodávali městským i šlechtě do celého okolí umělecky provedené náhrobní zhotovovali a dodávali městům v kostelech v okolí, v Sedlnici, Bartošovicích aj.

Také v druhém městě biskupského panství Hukvaldského Mor. Ostravě byla v té době početná kolonie vláských zedníků a kameníků. V sousední vsi Slezské Ostravě, ležící za mostem přes Ostravici na důležité cestě do Polska již na panství slezskoostravském, je doložena jejich činnost již v první polovině 16. století. *Matys zedník*, který pracoval v letech 1534–1536 na přestavbě zámku ve Slezské Ostravě, byl zřejmě Vlach, bydlel však v Moravské Ostravě. Slezskoostavská vrchnost pan Jan Sedlnický z Choltic potrestal ho r. 1538 vězením a ostravští měšťané se ho marně zastávali u olomouckého biskupa, své vrchnosti, nemohli dokázat, aby jim *Matys* byl propuštěn. Sedlnickému ho propustila kněžna Těšínská. V dochovaných gruntovních rejtrech Slezské Ostravy zapsal písař vydání peněz a naturalíí mistru *Matysovi zedníkovi* ke stavbě r. 1534.¹⁵ V r. 1535 koupil ve Slezské Ostravě dům za 16 tol. *Karlos zedník* aneb *Koros*, později kupuje další. R. 1550 koupil dům před mostem, který pak držel do své smrti r. 1558, více o něm nevíme. Snad souvisí jeho pobyt ve Slezské Ostravě se stavbou kostela r. 1555. Dům *Korosův* držel pak v letech 1560–1584 *Valenta Vlach švec*.

Z vláských zedníků, příslých do města Moravské Ostravy po velkém požáru města r. 1556, jejich pobyt je prokázán archivním materiálem, známe *zedníka* a měšťana ostravského *Tomáše Baze*, který v letech 1575–1576 stavěl spolu s Antonínem Horellem z Louisa, usedlým tehdy ve Fulneku, soudní světnici opavských stavů v klášteře minoritů v Opavě. Ve stavovském archivu se nám dochovaly dvě kvitanice *Basovy* na 300 zl., jež přijal od stavů r. 1576, ale patrně téhož roku zemřel a práci převzal po něm mistr *Bernard Leone z Locarna*, usedlý rovněž v Moravské Ostravě, který si vzal vdovu nebo dceru *Basovu* za manželku. Práce v Opavě dokončil r. 1584. Z pozdějších jeho prací známe r. 1592 stavbu nové bašty okolo studny na hradě Hukvaldech, pracoval tam však již mnohem dříve, r. 1594 dělal olomouckému biskupovi Pavlovskému plány pro stavbu kostela v Pavlovicích na Pštině. V též roce začal na příkaz biskupa stavět věž při biskupském kostele sv. Václava v Olomouci, kterou dostavěl r. 1595. Také v Ostravě začal r. 1594 stavět věž farního kostela sv. Václava, ale jeho společník *Jeronym Vlach*, kterého si přivedl z Olomouce, mu od stavby utekl. Biskup však poručil stavbu věže dokončit. Máme doloženy i další jeho práce stavitelské. V Ostravě měl měšťanský dům na náměstí a byl častým purkníkem města. V r. 1603 zemřel a jeho kamenný náhrobek s českým nápisem a reliéfem podobiznou je dochován v kostele sv. Václava v Ostravě.¹⁷

Kromě *Sebestiána Vlacha* z Ostravy, který měl 170 zl. po své manželce na domě v Příboře a vybíral je v letech 1575–1581, kdy patrně zemřel (toho roku bere peníze na místě *Ulriany Vlasky Bernard Vlach* z Ostravy a svobodou zaručil na jejím místě *Janem Vtachechem* a *Janem Batistou*), známe z korespondence olomouckého biskupa *Jana kameníka Vlacha* z Ostravy, o němž biskup r. 1588 píše, že je dobrý mistr a má nemálo tvarišů na některých místech, a žádá, aby mu byla přidělena práce v Olomouci k rychlému dokončení stavby biskupského domu. Pracoval tehdy s tvariši v Kroměříži. Stavba v Olomouci měla být dokončena

měl na lámání kamene, r. 1565 dělá smlouvu o postavení domu za 11 1/2 zl. (Reg. 1543 f. 30, 43.) Městské knihy jmenují 1526–1536 *Kašpara Murara*, 1544–1552 *Henze Murara*, 1579–1590 *Jana Murara* a *Martína Murara*, zda byli zedníci, nevíme. V téže době uvádějí však i české zedníky 1562–1564 *Fajka zedníka*, který měl zde dům a r. 1573 již nežil. 1564 *Bartoše zedníka*, 1566–1568 *Juru zedníka*, 1567–1596 *Ambrože zedníka*.

¹⁵⁾ A. Adamus: *Sbírka listin k dějinám města Mor. Ostravy*, I, 79. Podle poznamenání panského písaře slezskoostavského bylo mistru *Matysovi* vydáno r. 1534 od středoposti

do sv. Jiří na kámen tesaný 8 zl., když sdílil vápno 1 zl., pak šestkrát celkem ještě 35 zl., 2 polety slaniny, kaši a čtvrti zří. Písař si 1534 také poznamenal, že dal r. 1534 mistru *Foltinovi cihláři* 1 zl. a Němci cihláři dvakrát celkem 42 gr. (Grunt. kniha G 717 f. 64, 75, 82).

¹⁷⁾ O stavitelích *Basovi* a *Lvovi* více B. Indra: *Tri příspěvky k výtvarným dějinám Ostravského kraje v 16.–18. století*, I. Renesanční stavitel mistr *Bernard Leone z Locarna* v Mor. Ostravě (Časopis Slezského muzea — B [dále ČSM] 1960, s. 46 n., zde též fotografie jeho náhrobku.)

do Jara r. 1589.¹⁸ Je patrně totožný s kameníkem Janem Rinoitem Vlachem, usídlym v Ostravě, který dokončil před r. 1603 kamenné sloupy kruchty v kostele sv. Václava v Ostravě a jednu hlavicí opatřil svým jménem. R. 1604 byl již mrtve a jeho vdovu si toho roku vzal za ženu Jan Balcar Vlach z Ostravy, patrně rovněž kameník. Nejstarší syn Rinoitův Jan šel roku 1614 podle zápisu městské knihy do Polska na učení řemesla (zřejmě kamenictví v Krakově) a byl tam ještě r. 1616. Při jednáních o pozůstalost po Janu Rinoitovi jsou rukojmními Antonín Matys zedník a Antonín Kapelet.¹⁹ Z ostatních členů vláské kolonie v Ostravě uvádějí městské knihy před r. 1575 Petra Vlacha, jehož sirotci se toho roku připomínají, Jana Vlacha zedníka a jeho tovaryše, kteří r. 1603 staví školu v Příboře. dále známého nám již Antonína Kapeleta, který r. 1586 pobýval ještě v Brusperku a jako vdovec se r. 1605 znovu oženil v Ostravě se sestrou ostravského děkana Jana Tulachia. Měl dům v Ostravě a žil tu ještě r. 1615. Jeho vdovu si vzal toho roku Benedikt Riede (Rider) Vlach z Tyrol, usídly v Ostravě.²⁰ V letech 1607–1645 díl v Ostravě Jiřík Valter Vlach, který se přiznal na dům. V r. 1615 drží zahradu v Ostravě Kryštof Vlach zedník. Zedník Antonín Matys Vlach je doložen v Ostravě v letech 1604–1632, r. 1946 již nežil. Zedníkem byl také Josef Vlach, usídly zde 1629–1630 a Václav Anturin Vlach, který měl měšťanský dům v Ostravě 1624–1644 a brzy potom zemřel. Městské knihy dokládají nám pobyt dalších Vlachů ve městě, o nichž však více nevíme. Pro evidenci uvádíme jejich jména: R. 1595 pobýval zde Andris Vlach, v letech 1603–1613 měl zde dům Beneš Delamale Vlach, jehož zetěm je Jan zedník, r. 1615 se vdává vdova Tomáše Delamale Vlacha, r. 1614 dcera Adama Bída Vlacha z Ostravy.

Z vláských kameníků ostravských známe kromě Rinoita z poč. 17. stol. Bartoloměje Pedrazzi Vlacha, kameníka v letech 1612–1614, který toho roku zemřel, a kameníka Jiřího Balarína, který v r. 1618 ve smlouvě stavby kostela benediktína na Bielanach pod Krakovem jako spolupracovník kameníka Ondřeje Spězy je uveden jako Giorgio Balarino de Osestravia. Byl usídly v Ostravě na šenkovním domě ještě r. 1650, kdy jej prodal, a seděl pak na chalupě ještě r. 1652. V r. 1631 pracoval na zámku ve Fulneku pro Václava z Vrbova. V letech 1614–1618 je tu osídly též Jan kameník a 1615–1621 Václav kameník, syn Janečka ze Slezské Ostravy, zřejmě již odchovancem vláských kameníků ostravských, stejně jako Balcar Šnoblovský, ostravský kameník připomínaný v letech 1644–1651. Roku 1651 poručil „meškajtc v uherským království vedle řemesla svého kamenického“ 20 tolarů slezských, jež mu měly připadnout na gruntě v Ostravě po tchyni na ostravský kostel.²¹

Všechny tyto drobné zmínky městských knih o vláských i domácích zednících a kamenících v Ostravě a Příboře v 16. a poč. 17. stol., jejich značný počet i náhodné zprávy o jejich práci v celé oblasti při stavbách zámků, církevních objektů, městských staveb i měšťanských domů potvrzují nám význam vláské kolonie dělní pro rozšíření stavební renesance po celé oblasti. Vlastní kameníci otevřeli také v blízkosti obou měst kamenolomy pro svou potřebu. Jejich účast na renesančních stavbách celého okolí je nesporná, u jednotlivých objektů bude však nutné ji prokázat. Už někdy před r. 1570 staví Jarošovi Syrakovskému z Pěrkova a jeho manželce Kateřině Petřivalské dvoupatrový renesanční zámek s čtyřpatrovou věží ve Staré Vsi, zdobený figurální sgrafitovou výzdobou, podnes dochovaný. V r. 1586 začal Ctibor Syrakovský z Pěrkova stavět ve Staré Vsi kostel s kamennou věží. Anto-

¹⁸) Reg. smluv svat. Příbora S l f. 235, kopiál bisk. kor. 26 f. 232. Těž A. Breitenbacher: *Opava olomouckého dóma biskupem Stanislavem II. Pavlouským*, ČMMZ 1916 s. 103 n.

¹⁹) M. Nováková: *Středověký kostel sv. Václava v Ostravě* (ČSM 1965 s. 72), MěA Ostrava, kniha B 49 f. 103. Jan Rinoit měl z prvního manželství s Barborou 3 dcery a dva syny Jana a Bernarta.

²⁰) MěA Ostrava, kniha B 49 f. 21, 111, B 1 f. 80, 109, 127, 135, 165. Rider byl patrně rovněž kameník, podle smluv svatebních se chtěl živit „řemeslem a uměním svým“. Zda Jan Balcar Vlach, který staveb v Bodzentyně před r. 1586 zámek, je to-

žný s našim Janem Balcerem Vlachem v Ostravě, bude nutné teprve zjistiti. (S. Loza: *Architekti i budownicowie w Polsce* (1954) s. 17.)

²¹) Grunt. kniha Mor. Ostravy B 1 f. 73, 149, 341, 406, kniha B 49 f. 44, 119, 102, matrika Mor. Ostravy I f. 16, 164. V městských knihách ostravských jsou uvedeni z místních zedníků v letech 1614–1624 Rehoř zedník, (psán též Griger zedník), 1615 Janoš zedník, 1615–1618 Kašpar zedník, 1618–1619 Jakub zedník, 1631–1648 Matuš zedník, 1647 Václav zedník. (Reg. B 1 f. 128, B 49 f. 100, D 1 f. 168, 189. Loza: I. c., 288.) Vs Fulnek XVIII/3.

nám *Capelet Vlach* je po svém odchodu z Příbora připomínán v letech 1580 až 1586 v Brušperku, kde měl dům a polnost.²² Jeho pobyt souvisí zde nepochybně se stavbou kostela v Brušperku a snad i se stavbou nového renesančního kostela ve Staré Vsi v letech 1587–1598. Také stavitel a kameník renesančního zámku v Klimkovicích, postaveného v letech 1578–1579 Ondřejem Bzencem z Markvartovic je nutno hledat i v Ostravě. Potvrzuje nám to i zápis soudobé papírové vložky nejstarší městské knihy ostravské, bohužel nedatovaný, uvádějící spravedlnosti, jež měly vyjít z nějakého domu v Ostravě: Antonín (Vlach) 5 zl., Martinu Vlachovi 8 zl., Stefanu Vlachovi 1 a půl zl., Bernartovi 2 a půl zl. a Vlachovi do Klimkovic 8 zl. O staviteli Bernartu Lvovi Vlachovi z Ostravy (zemř. 1603) víme, že staveb Václavu Sedlnickému z Choltic, s nímž se rovnal o dílo r. 1597, a Divišovi Podstatskému z Prusinovic (držel Liptán a Barnov), který mu zůstal dlužen za dílo, a peníze vymáhala pak Bernartova vdova Kateřina Dyboska.

Ostravští a příbořští stavitelé a kameníci vlasti se uplatnili již v 16. století při renesančním výstavbě města Hlučína, při stavbě městských bran, městských domů, zhotovení četných náhrobků v kostele, zejména poč. 17. století při stavbě nového kostela r. 1608 a opět výstavbě města, kostela a zámku po velkém požáru města r. 1618 a 1621. Staré městské knihy Hlučína z 16. a 17. století se nám, bohužel, nedochovaly. V nejstarší matrice Mor. Ostravy uvedený *Jiřík Vlach*, vdovec z města Hlučína, patrně zedník, který si bral r. 1628 za manželku dceru ostravského měšťana Lhotského, pocházel jistě také z Mor. Ostravy.²³ Do města Frýdku, ležícího již v knížetství Těšínském, a Mistku pronikla renesance už v první polovině 16. století, za dlouholetého zástavního držení panství pány z Pernštýna. V té době rozkvetlo tu soukenictví, které našlo stálý odbyt na sousedním Slovensku. Od 80. let 16. století, kdy Mistecko se vrátilo k panství Hukvaldskému, přešlo Frýdecko do držení katolické větve rodu Bruntálských z Vrba na Hlučíně. Městské knihy frýdecké se nám dochovaly bohužel rovněž až z poč. 17. stol. a pro 16. stol. jen zlomkovitě. Už v r. 1600 je tu doložen *Andris Vlach zedník*,²⁴ příslý patrně z Mor. Ostravy. Koupil toho roku předměstský grunt za 33 zl., který opravil a prodal rok nato za 40 zl. a koupil hned jiný za 80 zl., který si roku 1605 doplátil. Roku 1607 byl již mrtve, *Vlach zedník*, který koupil i dům nebožtíka za 100 zl., r. 1611 jej však prodal, vyplatil podíl Andrisova syna Petra. *Petr Vlach* se usadil rovněž ve Frýdku a koupil si r. 1611 grunt za 250 zl. v Ulici. Jeho otec koupil téhož roku větší měšťanský dům vedle ratouzu za 240 zl., vystavěl jej a r. 1612 opět prodal za 400 zl. Sám bydlel už od r. 1608 do své smrti r. 1624 v měšťanském domě na Krátkém rynku, který koupil od Jana Kuchaře za 400 zl. Zemřel na mor řádící ve městě r. 1624. Skupoval i polnosti a zahrady, ale zeměl bezdětný. Poněvadž také jeho vdova zemřela brzy po něm, připadl pozůstalý dům městu, které však muselo vyplatit dluhy nebožtíkovy. R. 1627 po prodeji domu bylo zjištěno, že Tomáš Vlach držel roli od ječného, za kterou mu slíbil postaviti svým nákladem sklep, ale nedodělal plně šíje, proto byly nějaké peníze z domu poraženy. Rovněž bylo vzato z prodaného domu 284 zl., neboť Tomáš Vlach „přebral“ na věži peněz podle dostatečného vyměření *Jana Florianá, mistra řemesla zednického více než zadělný má dle cedulí řezaných*. Byly mu vydány „z kostelních peněz a obecních peněz na tu robotu věžní“. Stavěl tedy kostelní věž farního kostela sv. Jana Křtitele, podnes stojící, jejíž základní kámen byl položen již r. 1604, jejíž stavba však uvízla pro požár města r. 1607. Stavbu věže dokončil ještě před švédským vpádem mistr Jan Florian. Tomáš Vlach vybral také peníze na stavbu (snad zámku) od pana Adama Beesa z Chrostiny na Suché, neboť ten uplatňoval po smrti Tomáše rovněž pohledávku 300 zl. dluhu na pozůstatky z prodaného domu Tomáše Vlachy v letech 1628–1654. Lze předpokládat, že Tomáš Vlach provedl za dlouholetého pobytu ve Frýdku v letech 1607–1624 renesanční přestavbu městských domů na náměstí, stavbu kostela sv. Jošta r. 1612 a městské tary aj.²⁵

Známy nám již Vlach *Antonín Kapell, usedlý v Mor. Ostravě* a před tím v Brušperku a Příboře, je nejdříve doložen v letech 1573–1574 ve Fuineku. Zakoupil si tu dočasně dům k obývání, zajisté v souvislosti s pracemi, prováděnými na fuineckém zámku Balcarem Švajnicem z Pilmsdorfu a jeho synem Janem.

²² Podle urbáře panství Hukvaldského z r. 1581 platil Antonín Vlach v Brušperku z loučky nad rybníčkem brušperským, jemu dědičné puštěné, 8 gr. ročně na dva termíny.

²³ Matrika Mor. Ostravy I. 174.

²⁴ Měst. knihy Frýdku G 530 f. 327, 361.

²⁵ Měst. knihy Frýdku G 529 f. 476.

Stavební úpravy a výzdoba zámku vysvětlují nám také pobyt dvou dalších vláských umělců ve Fulneku v letech 1506–1575. Proslulý vláský stavitel *Antonio Horello z Louls* [psal se jindy též z Laubersee], který r. 1575 stavěl stavovskou soudnici v Opavě, pobýval v letech 1570–1575 ve Fulneku. Svojníc mu prodal výhodně dům se zahradou ve městě, který si Horello pak vystavěl. S opravou zámku souvisí i pobyt *Antonína Trevena Vlachy*, usedlého ve Fulneku v letech 1568–1570. V té době byly na fulneckém zámku vymalovány v hradním sále podobizny všech římských císařů až do Maximiliána II. Tato obrazová výzdoba byla v sále dochována ještě r. 1655, kdy se o ní zmiňuje mladý hrabě Jan František z Vrby ve svém deníku.²⁶ Nepochybně i při stavbě radniční věže ve Fulneku, výstavbě měšťanských domů i jiných význačných objektů ve městě, postavených v prvním desetiletí 17. stol. se uplatnili vlašští stavitelé a kameníci.

Na Novojičínsku město Nový Jičín zaměstnávalo při úplné stavební přestavbě městského jádra v 2. pol. 16. stol. a poč. 17. stol. řadu vláských i domácích stavitelů. Už ve 40. letech přestavěli Žerotinové svůj starý hrad ve městě ve vzdušný renesanční zámek se střílnovou atikou, členěnou drobnými arkýřovými věžkami, z nichž dvě se dochovaly podnes. V druhé polovině 16. století, kdy se město vykoupiilo z poddanosti a stalo se městem komorním, měnil se rychle i vzhled celého náměstí. Patricijské rodiny novojičínské, bohatnoucí výnosným obchodem suknem do Uher, staví si výstavné zděné domy renesanční, z nichž se nám podnes dochoval dům Repovský, upoutávající pozornost svými jedinečnými logiiemi, postavený r. 1563, zdobený v obou patrech arkádami s kuželkovou balustrádou, a dům Scheitnhauerovský z r. 1563 s ozdobným arkýřem a řada dalších, jež v klenbách přizemí a podlouhí mají dosud renesanční ráz.²⁷ Bohatství města se projevilo ve výstavbě radnice, farního kostela r. 1567, nové renesanční věže r. 1618, městských bran Horní a Dolní aj. Městské knihy z 16. stol. se nám, bohužel, nedochovaly, nemáme proto více zpráv o renesančních stavitelích a umělcích, usedlých ve městě, a neznáme ani jejich jména, abychom zvažili vliv slezské renesance a vláských stavitelů. Přítomnost vláských zedníků v Novém Jičíně dosvědčují nám zlomky městských knih z přelomu století, v nichž máme r. 1596 zprávy o *Janu Vlachovi z Trientu*, usedlém v Novém Jičíně. V letech 1610–1639 je zde usazen *Štefan Gordian Vlach*, psaný též *Gurdian*, vedle nich se však objevují i domácí místní zedníci *Lorenz Schmidt* r. 1593, *Michal Kunc*, r. 1603 měšťan a zedník *Linhart Janlich*, *Christian Steyer* aj. v 30. letech je zde usedlý český kameník *Jindřich Buchta* aj.²⁸

Renesance proniká i do nedalekých horských městeček Bílovice a Oder. Stavbu zámku v Bílovci provedl dle německého nápisu na zámku r. 1595 Bernard Pražma z Bílkova. Podle popisu v urbářích z r. 1806 byl na všechny čtyři strany z kamene dobře vystavěn, s nádhernými komnatami, k tomu výstavné nádvoří s klenutými stáje, to vše obehnané silnými zdmi. V urbářích je poznamenáno i co bylo placeno zedníkům za stavbu zámku ve Velké Polomi, postaveného r. 1573 Janem Pražmou. Radnici v Bílovci stavěli r. 1593 domácí stavitelé mistr *Hans a Merten z Opavy*, také novou renesanční věž kostelní postavil r. 1615 krnovský stavitel *Hans Peter*.²⁹ Ale i tu se usazují vlašští stavitelé a prosazují se brzy vedle domácích mistrů.

²⁶ Měst. knihy Fulneka I A 3 f. 49, I A 10 f. 109, 123, 150, 216. Viz též B. Indra: *K stavebním a uměleckým dějinám zámku ve Fulneku v 16. a 17. stol.* (Vltkovsko 1958 č. 2 s. 13). R. 1622 vybírá nápadnické peníze z domu ve Fulneku *Dominicus Capell z Krátna*, patrně syn *Antonína Kapelita* (knihy I A 13 f. 79).

²⁷ Repovský dům postavil bohatý novojičínský měšťan a purkmistr novojičínský Ondřej Repa z Greifendorfu, který koupil r. 1588 díl vsi Závistic a psal se pak na Závistic. Rovněž rodina Petra Scheitnhauera z Fulneka byla měšťanská novojičínská rodina novojičínská.

²⁸ *Jan Vlach z Trientu* měl dům ve městě r. 1598, který si r. 1601 doplatil. Zedník *Štefan Gordian*, psaný též *Gurdian*, bydlí ve městě v letech 1614 až 1639, kdy zemřel (Reg. kupů města Nového Jičína E

18–2 f. 102, 237, 424). Z domácích jsou jmenováni *Lorenz Schmidt zedník*, který r. 1593 prodal svůj dům, v letech 1601 až 1603, kdy zemřel, dízel dům *Michal Kunc zedník* (knihy E 18–1 f. 65, 71, E 18–2 f. 165, 98, 488).

²⁹ Urbář panství Bílovec z r. 1606. Za stavbu zámku ve Velké Polomi se zaplatilo zedníkům za jejich práci 361 zl a naturalně s pivem a mímoto „jednomu mistru jídlo při panském stole, kdykoliv přijel“. Podavače si měli sami chovat a stravovat. Náklad stavby věže kostela v Bílovci činil 780 zl. Viz též B. Indra: *Stavba věže farního kostela v Bílovci r. 1615, její stavitel a vzor.* (Bílovec) 1958 č. 6 s. 11). Z domácích stavitelů uvádějí městské knihy 1608–1620 jen zedníka *Barthela Richtera* (knihy I B 3 f. 142, 69).

R. 1616 si kupuje dům v Bílovci se zahradou mistr zedník *Antonín Turian* a vyplácí si jej do r. 1634, v r. 1640 již nežil.³⁰ O jeho stavební činnosti zatím nic nevíme. Snad byl totožný s mistrem zedníkem *Antonínem Targou Vlacheňem*, který podle městských knih hranických prodal r. 1617 svůj měšťanský dům v Hranicích a odstěhoval se do Bílovce, kam mu jsou zaslány z Hranic roční splátkové peníze v letech 1618–1620. Také v Odrách vznikla v 16. stol. řada typických renesančních staveb s bohatou plastickou výzdobou a jejich stavitelé jsou většinou domácí. Renesance sem proniká ze sousedního Krnovska. Někdy v letech 1533–1536 vystavěna v Odrách masivní budova renesanční radnice s vysokou věží a schodištěm, zbořená r. 1863, z níž se dochovala jen kamenná tabule se znaky Hynka staršího ze Zvole a jeho manželky *Zofky z Potnáštejna* a českým nápisem. Podle účetních rejstříků Oder měl tu r. 1558 měšťanský dům *Petr Vlach*, o němž však nevíme, zda byl zedník. R. 1590 provádějí stavební práce městu na faře domácí stavitelé zedník *Dietrich Pircker*, *Simon Schram* a *Hans Lewe*.³¹

Ve Vítkově měl v letech 1581–1604 dům zedník *Lukas*, který si dal toho roku zajistit dluh na domě měšťana Neyssera v Novém Jičíně.³² Dům ve Vítkově držel po *Petru zedníkovi*, jehož vdovu si vzal a vyplatil jejího syna *Andrise zedníka*.

Do slezské oblasti, zejména na Jesenicko a Krnovsko zasahovaly už mnohem dříve vlivy renesance ze slezských center Vratislavi a Nisy, jak toho dokladem jsou rané renesanční úpravy zámku na Javorníku, provedené již na hraně 16. stol. (pamětní deska biskupa *Jana Thurza* z r. 1509). Později za rozkvětu renesance byla celá tato oblast převážně pod vlivem německých stavitelů a kameníků ze Slezska. Kámen ze kamenolomů ve Velkých Kunčicích na Jesenicku brali a zpracovávali kameníci v Nise. Na Krnovsko, které získal koupí r. 1523 markrabě braniborský *Jiří Hohenzollernský*, přivedl kníže s proudem nových osadníků z Braniborska-Ansbaska i vlastní stavitel, kteří se uplatnili hned v třicátých letech při stavbě krnovského zámku a městského opevnění. Také ekonomicky mělo Jesenicko i Krnovsko vždy užší vztahy ke slezské Vratislavi a Nise než k Moravě, přispívaly k tomu nejen poloha, ale především nízká niska a krnovská.

Knížecí město Opava si udrželo hospodářské i kulturní svazky s Moravou, ale i tu se projevovala za renesance převaha domácích stavitelů a kameníků. Už před r. 1600 bylo město v hradbách vystavěno převážně z kamene. Slezský kronikář *Schickfuss* navštívil v té době města Opavu i Krnov. O Opavě píše, že jsou zde vystavěny kostely a kláštery z kamene, krásné a nákladné, jsou tu různé školy a hospitály. Starý knížecí zámek je poněkud těsný a potřeboval by nutně medika. Radnice je krásná stavba provedená v kameni s vysokými věžemi a dobře opatřenou zbrojnicí. Soukromé domy jsou skoro všechny vystavěny z kamene, čistě vysoko vyvedeny, nahore jsou opatřeny větším dílem altány a tak opatřeny, aby jim požár nemohl škodit a celé město má krásný vzhled.³³ Také v Opavě se usazují v 2. pol. 16. stol. tu uplatnili již dříve, do stavebního vývoje města však již podstatněji nezasáhli. Jistě se tu uplatnili také soudnice v letech 1573–1584 pracovali tu vlastní stavitelé ostravští *Tomáš Bas* a *Bernart Leone* a fulnecký *Antonio Horello*. V r. 1563 chtěl mistr *Pavel Vlach* z Olomouce, který stavěl na Hukvaldech, pustit tu práci *Petru starému Vlachu* z Opavy, ale biskup Marek to nepovolil.³⁴ Podle urbáře z r. 1585 měli v Opavě domy *Jakub zedník Vlach*, r. 1572 koupil zahradu na Ratibořském předměstí *František Vlach* (v urbáři 1585 je jmenována na jeho domě již jen jeho vdova), jiný dům měl *Antonín Derinaltis*, o obou však nevíme, zda byli zedníci nebo kameníky. Do Živce v Polsku odešel z Opavy *Vlach zedník Jan Ricci*, který v letech 1582–1583 tam rozšířil faru, dobudoval dva portály a stavěl věž.³⁵ Vlašských zedníků i kameníků bylo v té době v Opavě jistě více a podrobně

³⁰ Grunt. kniha Bílovce 1608–1640 f. 88, 278.

³¹ Rejstřík počtů města Oder 1590. Viz též A. Rolleder: *Geschichte der Stadt Odrau* (1902) s. 78.

³² Grunt. kniha Vítkova A 40–1 f. 135, 246, 300. *Lukas zedník* je psán též *Willcher*, tj. *Vlachů* (Wällischer), zkomolené později na *Willisch*.

³³ G. Biermann: *Geschichte der Herzogtümer Troppau und Jägerndorf* (1874) s. 511.

³⁴ Kopíř biskupské korespondence 5 f. 38.

³⁵ Urbář města Opavy 1585 f. 112. Losa: lc. 258. R. 1594 žádal olomoucký biskup Opavské o propuštění z městského vězení *Fabiana Penazzo*, aby mohl jít o velikonocích ke zpovědi. Měl v Opavě manželku a děti. Jaké měl zaměstnání nevíme (Kop. bisk. kor. 31 f. 6). Z domácích zedníků uvádí: urbář 1585 osedlé *Hanse zedníka*, *Gregara Grafa zedníka*, urbář města z r. 1604 *Hanse Schwarze zedníka* a *Hans Müllera zedníka*.

studium městských knih doplní jejich výčet. Cech zedníků a kameníků v Opavě sdružoval v druhé polovině 16. stol. na dvacet zednických mistrů, kameníků a tesařů, počtem tvarišů byl asi pětinásobný. Opavští stavitelé domácí provádějí koncem 16. století i významnější renesanční stavby ve městě a v okolí. R. 1593 stavi v Bílovci radnici opavští stavitelé *Hans a Merten*, r. 1615 opavský stavitel *Hans Peter* stavi tamtéž věž farního kostela a r. 1622 jedná o opravu věže farního kostela v Opavě. Stavitel a měšťan *Kryštof Prochhuber*, usedlý ve městě již r. 1604, postavil r. 1614 podle dochované smlouvy renesanční městskou věž — hlásku na náměstí v Opavě, podnes stojící.³⁶ R. 1604 byl Prochhuber žalován *Bernardem Lichnovským*, hejtmanem panství Bytowského, že mu nepostavil paviace, jak se smlouvou zavázal, patrně na jeho domě v Opavě nebo v jeho venkovském sídle. Dokladů práce domácích stavitelů na význačných renesančních stavbách mohli bychom uvést více. Také na nedalekém zámku Hradci u Opavy pracují v 18. století domácí stavitelé i Vlaši. R. 1544—1545 stavi zde *Benedikt Vlach* pivovar a současně stavi na zámku domácí stavitelé z Opavy. Farní kostel v Hradci postavil od základů v letech 1587—1594 pro Kašpara Pruskovského z Pruskova stavitel *Vincenc Vlach*.³⁷

Ostatní města našeho Slezska byla v té době z valné části ještě dřevěná, stejně jako mnohá města moravská. Kronikář Schickfuss uvádí r. 1610 např. i o Krnovu, že má většinu domů ve městě ještě ze dřeva. Radnice byla však ozdobně z kamene vystavěná, náměstí vydlážděno. Také kostely,³⁸ školní budovy a hospitály byly podle Schickfussa krásné, tedy zděné stavby. Krnovský zámek, za Jana z Šelenberka zcela dřevěný, byl v 30. letech 16. století vystavěn markrabím Jiřím Braniborským (zemřel 1543) od základů z kamene v renesanční zámek s portálem z r. 1534 a markrabě Jan Jiří stavbu poč. 17. století ještě zkrášlil. Kníže Jiří Braniborský provedl v 30. letech 16. stol. také přestavbu hradu Cvilina u Krnova a také město Krnov opatřeno tehdy opět zdmi, branami a věžemi, jak se o tom zmiňuje soudobý pisář městský.³⁹ Po velkých požárech města v letech 1544—1550 stavěny i první měšťanské domy v Krnově z kamene. Do 70. let se ve městě uplatňovali domácí slezští stavitelé. V letech 1530—1620 bylo přijato za obyvatele města 17 domácích stavitelů-zedníků a pouze 2 zedníci Vlaši.⁴⁰ Stavbu výstavně renesanční radnice v Krnově provedl podle dochovaného opisu stavební smlouvy z r. 1582 za 136 tol. slez. a stanovené množství obilí, 4 bečky ovsa, tvarůžky aj. vlásky z *Antoni Marhuse* z *Misachu u Milána*, který byl přijat r. 1575 za obyvatele města. Lze mu snad přičíst i stavbu renesančního zámku v Branicích u Krnova, který začal stavět r. 1576 rada knížete krnovského dr. Hieronymus Reinwald. V r. 1581 byl přijat za měšťana v Krnově zedník *Jan Marhuse*, patrně bratr předchozího.⁴¹ Marhuse (psán též *Makusa*) za měšťanův mnoho domácích tvarišů zednických. V městských knihách krnovských je r. 1586 zapsán dlužní zápis, jímž *Antoni Makusa*, spoluobytel v Krnově, v přítomnosti zedníků *Beneše Sauermanna* a *Mertena Cristena* dosvěd-

³⁶ B. Indra (Bílovec 1958 č. 6. str. 11, pozn. 6). V r. 1542 byl v Opavě mistr kamenický *Martin*, u něhož se vyučili *Benedikt kameník* a zedník, usedlý v Opavě a kameník *Nicolaus Hadersdorf*, r. 1543 usedlý v Olomouci (rkp. olom. kapitoly 293 f. 282).

³⁷ Mistr *Bartoš* z Opavy spolu s mistrem *Baltazarem Kochwasserem* stavěli zed u studny na Hradci a r. 1548 omítil zdi od Dolní brány až k Červené věži mistr *Petr*. R. 1551 mistr *Baltazar* z Valašského Meziříčí dělá ohnístě a dláčky v zámecké kuchyni na zámku A. Turek: *K stavebnímu úvoji zámku Hradce* (Slezský sborník 1952, s. 141 an.). O stavbě kostela na Hradci a jeho vysvěcení kopířá bisk. kor. 35 f. 124, 132, 167.

³⁸ G. Biermann: l. c. 512.
³⁹ Nejstarší městská kniha Krnova z r. 1520, fol. 463.

⁴⁰ Za měšťany byli přijati r. 1533 *Hans zedník*, r. 1534 *Pavel zedník*, r. 1560 zedník *Jiří Flegel*, r. 1561 zedník *Hans*

Runcz, r. 1562 *Urban Lauer* zedník, 1563 *Thomas Schreiber* zedník z Olomouce a *Lorenz Wolf*, r. 1572 *Wolfgang Lindner*, r. 1575 zedník *Jakob Westwahl* z Berlina, r. 1578 zedník *Petr Dietrich*, r. 1587 zedník *Mates Schimko*, r. 1588 zedník *Tomáš Heinrich*, r. 1591 zedník *Jerg Schimke*, r. 1593 *Hans Dietrich*, r. 1597 *Hans Peter*, později usedlý v Opavě, r. 1602 *Merten Kristen*, který tu byl ještě r. 1629, r. 1603 *Jörg Schubert* (nejstarší městská kniha Krnova 1520 f. 349, 352, 354, 419, 422, 438, 440, 455). V první pol. 16. stol. se v Krnově uplatňovali i stavitelé z Opavy. Opavský stavitel *Beneš Kochwasser* postavil kol r. 1545 hřbitovní kostel v Krnově i se ohradní zdí.

⁴¹ Nejstarší městská kniha Krnova 1520, f. 438, 441. Opis smlouvy na stavbu radnice r. 1582 je zachován ve Spatzierově sbírce listin sv. III f. 271. Město přikoupilo r. 1584 za 800 zl. ještě sousední dům na rozšíření radnice.

čuje, že je dlužen svému tovaryšovi *Dominicu Donatovi* 20 zl. mzdy a zavazuje se je splatit ve stanovených termínech.⁴² V Krnově byla tehdy převaha domácích stavitelů německých, kteří stavěli i objekty architektonicky velmi významné. Stavitel mistr *Jakub Westwahl* z Krnova stavěl dle dochované smlouvy v letech 1589–1592 renesanční zámek ve Falkenberku. Do Krnova přišel r. 1575 z Berlína.⁴³ Do celé této oblasti zasahoval silně vliv z Dolního i Horního Slezska, kde všude renesance našla úrodnou půdu. V r. 1570 doporučuje např. Jan z Opředovic na Horním Hlohově olomouckému biskupovi Vilémovi ke stavbě kostela v Osoblaze svého baumistra *Jana de Laboreta*. Biskup souhlasil, aby se měšťané smluvili s mistrem, až připraví všechno pro stavbu.⁴⁴ V druhé pol. 16. století postaveno na Osoblazsku několik renesančních zámků v Jindřichově, Divčím Hradě, v Linhartovách a Slezských Rudolticích.

Na východní Moravě se stalo město Valašské Meziříčí, oddělené jen řekou Bečvou od městečka Krásna, významným centrem na cestě z Moravy na Slovensko. Jan z Pernštýna chtěl spojit Krásno s Meziříčím jako jeho předměstí a povolil r. 1536 stavbu městské zdi kol Valašského Meziříčí, která však ještě r. 1555 nebyla zcela dokončena. Město bohatnoucí výrobou a obchodem se sukem, vyvážejícím do Uher, nabývalo v druhé polovině 16. stol. rychle na významu i na výstavnosti. R. 1539 dal Jan z Pernštýna zbořit se souhlasem panovníka hrad Rožnov, dosavadní sídlo vrchnosti, „pro nepřiležitost“ na hranicích země a začal stavět nový zámek ve Valašském Meziříčí. Stavba se protáhla na řadu let a vnitřní úpravy byly dokončeny až za Bernarda z Žerotína. Pernštýn daroval r. 1536 městu též myto, aby z jeho výnosu mohlo hraditi část nákladu na stavbu městských zdí, které byly dostavěny rovněž až r. 1570. Nový renesanční zámek byl postaven přímo ve městě Val. Meziříčí a v letech 1573–1576 byl vystavěn i nový kostel s mohutnou věží a umělecky provedeným portálem z r. 1561. Vystavěny také nové radnice v Meziříčí a Krásně. V r. 1607 lehl však celé město popelem, zhořelo na 80 městských domů v hradbách, městský kostel i věž, radnice aj. Nová výstavba města přivedla sem mnoho stavebníků a změnila zcela tvářnost městského jádra. Na náměstí a v přilehlých ulicích, dosud převážně dřevěných, přibýlo zděných domů s kamennými portály a klenutými podlažnicemi, z nichž se však podnes jen málo dochovalo. Už při výstavbě města před požárem se uplatnilo vliv stavitelů a kameníků při stavbě zámku a kostela, usazení převážně v městečku Krásně. V městských knihách máme o tom některé doklady.⁴⁵ V r. 1569 prodán grunt v Krásně za 230 zl. kameníku *Františku Pelovi* „kamení teše“ *Vlachu z Lugana*, který jej splácí ještě r. 1571. V r. 1576 byl již nebožtíkem a grunt po něm prodán. V r. 1577 byl prodán jiný pustý grunt v Krásně z příkazu vrchnosti za 40 zl. *Petru Minikátovi Vlachu z Lugana*, který jej vystavěl, ale r. 1601 prodal. Patrně pak Meziříčí opustil, protože peníze vybírá z domu jeho manželka místo něho do r. 1612, v r. 1628 jsou posílány splátkové peníze jeho synu *Filipovi Minikátovi* do Kroměříže. Petr Vlach měl v Krásně ještě jeden grunt, který znovu vystavěl a r. 1584 prodal za 96 zl. Jeho příbuzný *Rudolf Minikat Vlach* koupil r. 1581 v Krásně grunt za 100 zl., který pak r. 1608 prodal za 300 zl. R. 1609 byl již mrtev. Pro náboženské poměry ve městě je příznačné, že ve svém poručenství odkázal peníze i na bratrský sbor v Meziříčí, z nichž přijali r. 1617 hospodářské sborní 5 zl. *Rudolf Minikat* byl i členem městské rady. V letech 1582–1590 měl zde měšťanský dům také *Dantei Vlachs*, který jej koupil za 250 zl. a pak prodal za 325 zl. Koupil si pak r. 1592 chaloupku za 20 zl., na níž žil do smrti, r. 1602 se připomíná již jako nebožtík. V městských knihách Hranic je r. 1601 při svatbebních smlouvách vláského zedníka přítomen spolu s třemi jinými vláskými staviteli z okolí „majstr *Hons Vlachs z Meziříčí*“, který tam tehdy patrně pracoval při stavbě zámku. Jde nepochybně

⁴² Kniha hypoték města Krnova z r. 1574, f. 189.

⁴³ Loza: I. c. 56. Omylem však překládá důsledně Jägerndorf jako Strzelnic (Brzeg). Není vyloučeno, že jde o zkomolené jméno vláského stavitelě. Westwahl (psaný též Westphal) stavěl zámek Falkenberg spolu se zednickým mistrem *Hans Czerrem z Krnova* (Krause I. 32). Stavitel tohoto jména jsme však v Krnově nejjistili. Je nutno rovněž jednou provždy škrtnouti (u Ense, Krause, Wenzelidesa, Lozy aj.) jména *Benedikta Sorgenfreie* a *Thomase Stegman-*

a a, údajných stavitelů kostelní věže v Krnově kol r. 1600. Ve skutečnosti jde o krnovské měšťany, tzv. kostelní hospodáře, pověřené finančními záležitostmi stavby věže a dozorem.

⁴⁴ Kopíř bisk. koresp. sv. 11.

⁴⁵ Kronika O. Sívého, rkp. 259 StA Brno, s. 23, 71, též rkp. 276 f. 71 a 301 f. 80. Též F. Zapletal: *Konec hradu v Rožnově a počátek zámku ve Val. Meziříčí* (Záhorská kronika XIII s. 84 n.). Grunt. kniha Krásna 1573–1640, f. 63, 85, 113, 147, 204, 224, 248. Reg. purkrechtní Val. Meziříčí 1580–1770 f. 230, 248.

o mistra Hons Maje Vlach, doloženého r. 1609 v Lipniku nad Bečvou, stavitele významné renesanční zvonice v Lipniku.⁴⁶ Při opětovné výstavbě města valašského Meziříčí po zhoubovém požáru r. 1607 uplatňuje se významně *statuál Linhart Vlach*, který si koupil r. 1606 měšťanský dům na náměstí za 600 zl. a držel jej ještě r. 1622. V r. 1609 se oženil s dcerou předního měšťana meziříčského Puncovského o. Podle zápisu v děsických knihách povoleno mu r. 1615 vystavěti světničku nad ulici, ležící mezi ratouzem a jeho gruntem tak široce, jak byl jeho grunt, a spojit ji s ratouzem. Zedníkem byl snad i *Petr Vlach*, který držel dům ve městě v letech 1611–1621. V Meziříčí bydlel také významný kameník *Jan Foncun Vlach*, známý z umělecky provedené kamenické výzdoby ivanovického zámku, který postavil r. 1608–1611 brněnský stavitel Anton Paris pro Jana Bukůvku z Bukůvky. Foncun vytěsal na nádvorních zdech zámku rozsáhlý erbovní vývod majitele zámku a zvěčnil se tu i svým štítkem (řepa s dvěma kořeny a třemi listy) a českým nápisem IAN-FONCVN-MYSTR-RZEMESLA-KAMENYCKEHO-PRZI-STAWENI-TOMTO-LETHA-1608. V dosavadní literatuře se mylně uvádí, že Foncun byl vlach z Ferrary, usedlý v Moravské Třebové, jinde opět v Boskovicích.⁴⁷ Ve Val. Meziříčí je doložen nepřetržitý jeho pobyt v letech 1603–1623, pobýval zde však zřejmě již dříve. V r. 1603 koupil v Krasné grunt se zahradou pod Hůrkou po svém tchánu Machu kovářovi za 450 zl. a slíbil vystavěti tchyní světničku a do smrti ji neopouštěti. V r. 1605 však grunt prodal za 570 zl. a koupil r. 1608 jiný šenkovní dům ve Val. Meziříčí v Kostelní ulici za 530 zl., který vystavěl a ozdobil jednoduchým kamenným portálem s rokem stavby a svým jménem jako stavebníka a majitele domu. Portál na domě je dochován podnes a nápis na něm zní: LETA.P.1609.IAN.FONCVN.Z SSTAINSPERKV V DOLNIM AENGADAINV. Nápis dokládá nám i jeho původ. Pocházel ze Steinsberku v Dolním Engadinu v italském Švýcarsku. Český nápis na jeho domě ve Val. Meziříčí a zejména druhý jeho český nápis na zámku v Ivanovicích, který umístil vedle německého nápisu stavitele zámku mistra Parise z Brna, dosvědčují, že se Foncun vlivem ženy a prostředí zcela počeštil. V městských knihách meziříčských se často setkáváme s jeho jménem do válečných let 1624, r. 1626 již nežil. Měšťanský dům prodal r. 1617, protože už r. 1612 si koupil pohřebisko, které vystavěl, r. 1619 přikupuje zahradu s roll a loukem. Ve Val. Meziříčí zanechal jistě více kamenických prací, jednu z nich máme doloženo. Podle soudobé kroniky měšťana Ondřeje Sívého opravil Foncun r. 1615 městský vodovod, aby voda tekla do městských kašních.⁴⁸ V jeho domě v Kostelní ulici, ozdobeném podnes kamenným portálem s jménem stavebníka Foncuna, bydlel později podle místní tradice proslulý luterský farář meziříčský a spisovatel Jiří Třanovský, který byl zde rektorem školy a farářem v letech 1615–1625. Ve městě pracovalo po požáru města při opětovné výstavbě i několik místních kameníků, v letech 1609–1625 *Mach Kameník*, v letech 1619–1631 *Beneš Fric kameník* aj., kteří zde vlastnili domy. Meziříčští stavitelé a kameníci našli široký okruh uplatnění v celém okolí. Kameník Foncun pracuje až v Boskovicích i jinde. Kameníci v Krasné otevřeli vlastní dílnu a zhotovovali a dodávali hotové články ostění oken a dveří ke stavbám. V r. 1615 např. při stavbě kostelní věže v Bilovci byly podle městské knihy bilovecké dovezeny části kamenické výzdoby věže z Krasna.

Lze předpokládat, že se meziříčští zedníci a kameníci uplatnili také při stavbě a výzdobě krásného renesančního zámku žerotínského v blízkých Hustopečích nad Bečvou, podnes dochovaném a kostela s masivní věží. Čtvercový zámek zdobený na třech stranách návoří trojitou řadou arkád s bohatou kamenickou výzdobou byl zvenčí opatřen rohovými arkýři a celý vnější stavby ozdoben psaníkovými sgrafity. Stavbu zámku je nutno posunouti o celé dvacetiletí zpět, než uvádí dosavadní literatura. Zámek

⁴⁶ Reg. smluv satebních města Hranic I. fol. E 18.

⁴⁷ A. Prokop: l. c. III. 683 a 751, ho uvádí jako boskovickeho kameníka, po něm i Toman, *Sloužník* I 230, Samánková aj. V. Houděk: *Moravské erbovní vývod* (1917) s. 9, píše, že byl Vlach z Ferrary, usedlý v Mor. Třebové. A. Czerný v *Mitteilungen zur Landeskunde des Schönbengstler Landes* 1910, s. 158 uvádí, že pracoval také na zámku v Moravské Třebové r. 1608 při jeho úpravách, prováděných Ladislavem Velenem z Žerotína.

⁴⁸ Grunt. kniha Val. Meziříčí I. c. 57, 146, grunt. kniha Krasná l. c. 460 n. Vyobrazení portálu Foncunova domu ve Val. Meziříčí s nápisem má R. Říčan ve svém článku o Třanovském, otitěném v Našem Valašsku IV, s. 12, mylně se však domnívá, že šlo o drobného místního šlechtice. Poněvadž Foncun držel tento dům do r. 1617, je pochybné, zda mohl Třanovský v domě bydlel již od r. 1615 jako rektor školy a později farář města. Zprávu o Foncunovi ve Val. Meziříčí r. 1615 otiskl jsem již v *Časopise Společnosti přátel starožitností* v Praze 1939, s. 46.

nestavěl Viktorin ze Žerotína,⁴⁹ ale jeho otec Karel ze Žerotína se svou druhou manželkou Johankou Černáčkou z Kácova někdy v letech 1580–1590. Dokládá to nejen celý řád stavby a jená kamenická výzdoba (pozoruhodný je zejména výjev korunování krále zajíců), ale přímo i erby Žerotínských z Černčických, umístěné v obloukových úhlech prostředních sloupů západního traktu z Černčického nádvoří, zakryté dřívě břečtanem. Viktorin z Žerotína postavil a dokončil r. 1611 stavbu mohutného luterského kostela naproti zámku s vysokou věží a renesančním portálem, v jehož hrobcě byl také pochován. Původní pavlače kol chrámové lodí byly později odstraněny a vnitřek kostela barokizován. Renesanční věž kostela byla zakončena atikou jako renesanční kostelní věž v nedalekém Starém Jičíně, tehdy rovněž Žerotínském, vzniklá kolem r. 1600, podnes stojící. Řada dalších podobných renesančních věží kostelů na Kravařsku, připomínajících renesanční zvonici v Lipníku, dnes již přestavěných, jsou zbylými svědky bohaté stavební činnosti renesančních stavitelů této oblasti.⁵⁰ O stavitelích nových zámků ve Vsetíně a v Choryni, vzniklých v té době, nevíme nic bližšího. Zámek v nedaleké biskupské Kelči stavěl však za biskupa Pavlovského v letech 1583–1586 vláský stavitel z okruhu biskupských stavitelů mistr zedník *Jakub Vlach*, spřízněný s vláskou kolonií v Přiborě. Šlo patrně o Vlacha, usedlého v Kroměříži, neboť na výzdobě zámku pracovali ještě v letech 1594–1595 zedníci a kameníci z Kroměříže, r. 1594 kameník *Kryštof Vlach z Kroměříže*.⁵¹

Ve městech středního Pobečví Hranicích, Lipníku a Přerově, jimiž procházela důležitá obchodní cesta do Slezska a na Krakov, vznikaly první zděné stavby gotické již za Viléma z Pernštýna. Dochované renesanční stavby a výtvarné památky pocházejí vesměs až z poloviny 16. stol. V městě Hranicích je to zejména radnice s vysokou věží, zbavená bohužel v druhé polovině minulého století schodiště s loggí v 1. poschodí a renesančního štítu s dvěma ozdobnými arkýřovými výžkami. Po užitkově přestavě radnice zůstal zachován jen renesanční kamenný portál radnice staršího typu přemístěný do přízemí, zdobený znakem města a Pernštýnů, podobnou purkmistra Skřítka a nápisem *Verbum domini manet in aeternum*. Portál je označen štítkem s r. 1544 a iniciálami *kameník M. B.*, k nimž jsou přirýty iniciály pomocníků kamenické výzdoby radnice. Čtyřboká věž radnice, zvršená r. 1571, byla rovněž v druhé pol. 19. stol. stavebně znehodnocena. Pernštýnský zámek v Hranicích, přestavěný r. 1514 v pohodlné renesanční sídlo šlechtické. Kropáč v něm vstal r. 1587 císař Maxmilián s knížaty, kteří zde nocovali. Kamenická výzdoba zámku, 22 oblouků s erby Kropáčova vývodu, portálem majitele zámku, jeho manželky a nejstaršího syna Bohuslava, byla dokončena r. 1562, jak hlásal nápis na jednom oblouku „Zděláno za P. Kropacza 1562“. Provedení některých těchto erbů s bohatou figurální výzdobou, o nichž se zmiňuje B. Paprocký r. 1593 v svém *Zrcadle*, jež kresebně zachytil ještě poč. 19. stol. hraničský osvětenec J. H. A. Gallaš, kdy byly již přemístěny na ohradní zeď před zámek, dosvědčují, že šlo o práce vláských i domácích kameníků.⁵² Z té doby pocházejí také kamenné erby Kropáčovské, rodu z Leskovic a z Kunovic, manželék Jana Kropáče a starý erb města, umístěné původně na nově vystavěných renesančních

⁴⁹ F. Zapletal: *Renesanční zámek v Hustopečích* n. B. (Naše Valašsko II/1931, s. 64) a v *Záhorské kronice* XX/1937 s. 6 n., uvádí, že zámek postavil v letech 1596–1611 Viktorin z Žerotína. O zjištění znaku stavebníka Karla z Žerotína a jeho manželky z rodu Černčických z Kácova na západní straně přízemních arkád viz *Nový směr* (Hranice ze dne 27. 7. 1945) v čl. B. Indry: *Renesanční zámek v Hustopečích* n. B. zprístupněn veřejnosti.

⁵⁰ F. Zapletal: *Pohled na Starý Jičín* 1593 (Naše Valašsko r. II, 109) uvádí řadu renesančních atikových věží kostelů v Poodří.

⁵¹ B. Paprocký ve svém *Zrcadle markrabství moravského* (1593) s. 359, píše „*tolikéž i zámek Kelče náhledem knížetě pana Stanislava Pavlovského, biskupa olomouckého, nové postaven*“; viz též F. Zapletal: *Re-*

nesanční jádro dnešního zámku v Kelči (Záhorská kronika XVII, s. 6 n.). V biskupské korespondenci jsou četné pozdější zprávy, dokládající postup stavby (kop. 22 f. 292, kop. 24 f. 195, kop. 31 f. 213, kop. 32 f. 15 aj.). Při návštěvě biskupa 15. 8. 1595, kdy na zámku nocoval, chytli trám a zámek mohl shořet i celé městečko Kelč „*idouce všecko od dřeva*“, ale oheň zpozoroval *tovaryš zednický Raničko* „*idouce na dílo*“ a uhasil je.

⁵² B. Indra: *Erbovní vývod v hraničském zámku* (Záhorská kronika XXI, 99). Kameňerbovního vývodu Kropáčovského byly při nové výstavbě zámku poč. 17. stol. zazděny do ohradní zdi zámek od přední brány až po vrchní oblouk Horní brány městské, kde je ještě r. 1819 viděl, obkreslil a popsal hraničský osvětenec J. H. A. Gallaš ve svých *rkp. Scuta nobilium civium Hranicensium*.

všech městských bran Horní a Dolní, zazděné dnes na ohradní zdi před zámek.⁵³ S renesancí přestavbou měšťanských domů a výstavbou nového zámku, dokončenou počátkem 17. stol. Václavem Molem z Modřelic, souvisí i přítomnost mnoha vládkých stavitelů a kameníků ve městě, jak nám ji dokládají městské knihy od poloviny 16. stol. Už před r. 1560 měl dům ve městě *Petr Vlach*, připomínaný do r. 1571, a současně s ním také zedník *Benedikt Vlach Kapoun* (psaný též *Kapun*), který se r. 1572 připovídá na pozůstalý statek nebožtíka Petra Vlacha. Syn Petruv Jan Vlach je v 80. letech usazen v Odrách. Benedikt Vlach zedník koupil r. 1565 předměstský grunt od Gregara lamače kamení za 200 zl. a vyplácí jej do r. 1582, skupuje pole a žije ještě r. 1586, r. 1589 je už nebožtíkem. Pracoval zřejmě při renesanční přestavbě Kropáčovského zámku, snad i při stavbě radniční věže, dokončené r. 1571, stavbě nové Horní brány, tehdy dokončené, a četných městských domů bohatých měšťanů i drobné šlechty, z nichž uvedu aspoň výstavný dům Čaputovský naproti radnici s dochovaným mážhausem, ozdobným kamenným portálem z r. 1583 s latinským nápisem. Bohužel většina renesančních portálů domů byla při zástavbách podlouhla v 19. stol. zničena, při úpravách průčelí zničena i kamenná desková výzdoba, např. reliéfní figurální tabule domu Žerotinského na náměstí, sgrafitová výzdoba domu Posadovských aj. Dokonce ještě r. 1985 [1] byl zničen a odstraněn památkově chráněný gotickorenesanční kamenný portál domu Bořtovského na Zámeckém náměstí, nejstarší ve městě! Kromě Benedikta Vlacha pracoval ve městě *Martin Vlach zedník*, který měl dům ve městě r. 1573, r. 1594 se oženil, ale r. 1601 byl již mrtev. Mezi připovědníky na jeho statek najdeme kromě Jakuba Vlacha a Abrahama Vlacha i známého nám Bernarda Vlacha z Ostravy, doklad úzkých vztahů všech Vlachů, pracujících na východní Moravě. V 80. letech usadili se ve městě další dva vlaští stavitelé, pracující při výstavbě města. První z nich *mistr Martin František Vlach zedník* se tu oženil r. 1590 s dcerou blůveckého měšťana Dubovského (patrně tam dříve pracoval) a r. 1593 si koupil v Hranicích měšťanský dům za 600 zl. R. 1599 měl podle městských knih za obecním úřadem za rozličné dílo 11 zl. Z vysokého odkazu peněz na Kostelíček u Hranic soudím, že provedl jeho přestavbu r. 1595.⁵⁴ Rok nato 1596 vystaven znovu i sbor bratrský u Velických, stojící podnes. Druhý *mistr Hons Knaur Vlach zedník* se připomíná ve městě nepočetně v letech 1585–1617. R. 1594 měl rovněž u obce k dobru za rozličné dílo větší částku peněz.⁵⁵ Z městských knih se dovidáme jména mnoha vládkých zedníků-tovaryšů, pracujících v té době ve městě. Při sňatcích svědčí jim zpravidla jejich vlaští přátelé nebo mistři, u nichž pracovali. Tak při sňatebních smlouvách *Kryštofa Simona tovaryše Femela zednického* r. 1592 v Hranicích svědčí mu Hans Knaur Vlach a Martin Vlach, oba femela zednického. V r. 1602 je Simon usazený již v Kroměříži. Při sňatku *Vincence Sibertia Vlacha*, femela zednického, r. 1601 v Hranicích jsou přítomni hned 4 mistři zednickí: *maistr Hons Vlach z Mezíříčí*, *maistr Lukas Vlach z Potštátu*, *mistr Benedikt a maistr Matyáš Vlaši*. Poslední dva pracovali patrně rovněž v Hranicích. Sibert je v Hranicích ještě r. 1603. Pobyt značného počtu vládkých zedníků a kameníků v této době ve městě souvisel s výstavbou nového zámku, započatou Zdeňkem Zampachem z Potštejna [vystavěl rohové věže zámku] a dokončenou Václavem Molem z Modřelic,

⁵³ B. Indra: *Erby hranického zámku* (Lázeňský zpravodaj Teplic n. Bečvou z 13. 8. 1933). Starý kamenný erb města Hranic byl koncem 18. stol. po rozboření Horní brány městské zazděn na průčelí nové městské školy u fary, k jejíž stavbě bylo použito kamene z Horní brány. Odtud byl vyňat a je uložen dnes v městském muzeu.

⁵⁴ Reg. předměstská Hranic 1554–1574, D 13, G 18. V letech 1561–1568 měl dům ve městě též Foltya Kapoun (Kapun), po jehož smrti r. 1572 vybírali spravedlnost z domu jeho síroci a dva bratři, z nichž jmenován jen Mikuláš. Rez. připovědní Hranic D 20, H 27. Registra smluv svatebních Hranic I, B 26. Vybrazení renesančního portálu domu Čaputovského viz. B. Indra: *Dům a dvůr Čaputovský* (Záhorská kronika XV, str. 21 n.). K renesanční přestavbě Kostelíka u Hranic viz

B. Indra: *Oprava hranického Kostelíčka* r. 1595 (Záhorská kronika XVIII, s. 4 n.).

⁵⁵ Reg. připovědní Hranic, G 17, reg. smluv svat. Hranic I, C 2. V biskupské korespondenci zmíněný *baumistr Hans Naimon*, který r. 1595 stavěl městu Hranicím nějaké dílo, o jehož dočasné uvolnění pro stavbu lodí žádal Hranické olomoucký biskup, byl tesařský mistr a mlynář. Stavěl obci stav na řece Bečvě. Městské knihy Hranic uvádějí také domácí zedníky, usdlé ve městě 1557–1567 *Martina zedníka*, který měl chatu na předměstí a *Mikuláše zedníka* 1557–1559, jeho grunt pak koupil r. 1563 *Gregor lamač kamení*. V této době mají malé domky na předměstí také *Pavel cihlář* 1556–1558 a *Tomáš cihlář* 1566–1581.

kteří na zámku trvale bydleli a upravili jej ve skvostné panské sídlo. Věž zámku byly dostavěny již r. 1604.⁵⁶ Z mnoha Vlachů, objevujících se tehdy v Hranicích, uvádíme zedníka *Antonína Targu Vlacha*, který se tu ženil r. 1609 za přítomnosti mistra *Hons Maj Vlacha* z Lipníka a hraničských zedníků *Davida Pozera Vlacha* a *Jakuba Runta Vlacha*. Svůj se tu ženil *Tobiáš Pozer zedník z Foprbkeru*, jehož příbuzným byl jistě mistr *David Pozer Vlach zedník z Drahotušic*,⁵⁷ příštího roku je však již nebožtíkem, a jeho bratr *Jeremáš Pozer Vlach*, připomínaný v Hranicích rovněž již r. 1609 a r. 1619 stavi luterskou faru v Drahotušicích, který měl dům ve městě se uplatnil také *Jakub Runt Vlach*, připomínaný r. 1609, který později za válečných let 30leté války měl mnoho díla při branách a zdech městských a obec mu zůstávala za to dlužna. Pro obec pracoval také mistr *Lukáš Ekr zedník Vlacha*, připomínaný v Hranicích už r. 1601, který tu měl r. 1613 měšťanský dům a byl značně majetný. Žil ve městě ještě r. 1624, ale příštího roku zemřel. R. 1601 pracoval patrně na renesanční přestavbě zámku v Potštátě. R. 1614 opravil městskou zed u Horní brány kuru a na hřbitově a ještě r. 1624 vystavěl při městském kostele již katolickém boční kapli.⁵⁸ Za Václava Mola byla dokončena vnitřní výzdoba zámku, zejména nádherná štuková výzdoba zámeckých stropů jidélny a panských pokojů prvního poschoď, jejichž původní krása byla obnovena při jejich restauraci v letech 1943–1944. Štukový strop panského pokoje nad branou je polychromován. Arkádový dvůr zámku, zdobený původně v obou patrech kamennými sloupy s kuželkovou balustrádou, je dnes znovotvoren stavebními úpravami, provedenými v 19. stol. Při kamenné výzdobě nádvoří, zámeckého portálu, ozdobeného erbem Molovým a jeho manželky, pracoval nepochybně i *Jan Kaprinal, kameník z Dačic*, který se v Hranicích ženil r. 1616 jako člověk cizopanský s vdovou po měšťanu ve Val. Meziříčí. Kromě *Jakuba Minikata z Krasna* svědčil mu též zedník *Jiřík Vlach z Dačic*, připomínaný v Hranicích už od r. 1611, který se tu rovněž oženil a byl tu osedlý ještě r. 1632. Kamenný most zámku s kuželkovou balustrádou odstraněnou rovněž v 19. stol., dělal kol r. 1615 *Kameník František Fajlon*.⁵⁹ Z období prvních let 30leté války je nutné se zmínit ještě o *Janu Vitu zedníku Vlachu*, který si koupil dům ve městě r. 1618, ale příštího roku jej musel pustit Židovi z příkazu vrchnosti pana Mola. V letech 1629–1639 držel ve městě jiný dům, r. 1640 však zemřel. V té době pobýval tu ještě jiný vlašský zedník *Jan Vlach*, usedlý zde v letech 1633–1640, kdy zemřel ve věku 70 let.

V městských knižkách Hranic najdeme zmínky také o stavební činnosti vlašských zedníků v nedalekém horském městečku Potštátě, náležejícím rodu Podstatských z Prusinovic. Pobyt těchto Vlachů v městečku souvisel nepochybně s přestavbou staré tvrze v renesanční zámek, se stavbou městského špitálu, městských bran a s výstavbou městských domů. V r. 1574 se připovídá na pozdější statek Petra Vlacha v Hranicích o 9 a půl zl. *Jiřík Vlach z Potštátu*, který tam tehdy pracoval. V r. 1601 svědčil při sňatku vlašského zedníka v Hranicích též mistr *Lukáš Vlach z Potštátu*, nepochybně pracující na zámku. Jde o mistra *Lukáše Ekra Vlacha*, usedlého později v Hranicích. Nasvědčuje tomu i přípověď, kterou položil r. 1625 na pozůstalost mistra *Lukáše Ekra Vlacha* v Hranicích bývalý jeho tovaryš *Valentin Vlach z Potštátu*

⁵⁶ Reg. smluv svatebních Hranic I, C 13, E 18. Věžní korouhvička hraničského zámku s letopočtem 1604 a iniciálami *Zdenka Zampacha* a jeho manželky je dnes uložena v městském muzeu. Viz B. Indra: *Nápis na věžní korouhvičce hraničského zámku* (Žahorská kronika XVIII, 62). Rok 1604 jako rok dostavby obou zámeckých věží uvádí také pergamenová listina z r. 1671, vložená do bane druhé věže při její opravě, nalezená po jejím zhoření r. 1829.

⁵⁷ Smlouvou o stavení fary v Drahotušicích otiskl A. Fröhlich: *Z knihy zápisů, vypořádání a pozůstalosti města Drahotušic* (Žahorská kronika XVII, s. 11 n.). *Pozer* dostal podle smlouvy 200 zl. a naturalně, farníci dali delníky a robotě na odklízecí práce a dovoz materiálu. Pomocníci na přidávání vápna, ka-

mení a cihel si měl mistr sám zjednat. Podělné zdi se měly stavět zvyš po dvoje po koje, třetí zeď od rynku kamenná, stítem vzhůru, který měl být o něco vyšší než šitty sousedních gruntů. Všechny spodní pokoje měly být zaklenuty a opatřeny cihelnou dlažbou, žď komíny a čelosti měly být cihelné. Vše mistr-rovsky provedeno na schválení jiných mistrů. *Jakub Vlach* koupil již r. 1594 grunt v Drahotušicích, který držel do r. 1619 a r. 1627 tento grunt prodal jeho syn *Jan Vlach* (Reg. purkrechtní Drahotuš. f. 21).

⁵⁸ Třetí knihy městské Hranic f. 66, 130. *Jakub Runt Vlach* zemřel r. 1660 ve věku 80 let. Jeho syn *Baltazar Runt* byl vzat r. 1645 na vojnu.

⁵⁹ Registra smluv svatebních Hranic I, H 31, G 19, H 3, M 15.

o 15 zl. za dílo, „ *které mu Lukáš zedník zůstal dlužen*“. Valentin Vlach pokračoval v Poištátě ve stavebních pracích, započatých mistrem Lukášem Ekrem.⁶⁰

V sousedním městě Lipníku nad Bečvou, které si uchovalo podnes řadu významných renesančních stavebních památek, zakoupil se první vlastní zedníci, pracující ve městě a okolí, rovněž na předměstí. Město významem, obchodem i bohatstvím měšťanů úspěšně soupeřilo se sousedními Hranicemi. Jako jeden z prvních si kupuje grunt na předměstí v Souhradní ulici r. 1555 *Jan Vlach* za 130 zl. Současně se tu však vyskytují i domácí zedníci, r. 1557 *Vaněk zedník*, držící grunt, 1553–1558 *Pavel zedník*, 1556 *Valoch zedník* z Týna, 1566–1578 *Hanzl zedník Němec*. Pobyt četných vláckých zedníků ve městě v druhé polovině 16. století se projevuje zvýšenou stavební činností. Renesanční přestavbu hradního paláce na hradě Heřtýně je nutno přičísti starší skupině renesančních zedníků ve službách Jana z Pernštýna, o nichž zatím nic nevíme. Ve městě samém vznikla v této době řada význačných staveb. V letech 1567–1573 drží měšťanský dům ve městě *Jiří Vlach zedník*, jemuž obec dluží r. 1567 za dílo ratouzní, též přestavěl lipenskou radnici. V letech 1569–1597 zde usedlý *Bartoš Vlach* zedník, uváděný často společně s Jiřím Vlachem, měl opět r. 1596 za obci peníze za dílo při mlýnu obecním, který vystavěl.⁶¹ V poslední čtvrtině 16. stol. byla postavena u luterského kostela městského vysoká žtřia renesanční věž s báními, vybudován honosný bratrský sbor na předměstí s věží a sousední rozlehlý bratrský dům. Stavbu skvostného sboru kol r. 1590 nákladem *Petra Voka z Rožmberka* a jeho manželky *Kateřiny z Ludanice*, lipenské vrchnosti, provedl podle soudobých zpráv *vlácký stavitel*, jehož jména neznáme.⁶² Vlasti přestavěli městské brány a bašty a vystavěli měšťanské domy na náměstí i v přilehlých ulicích. V městských knihách a zejména v rejstřících městských počtů najdeme četné zmínky o nich a jejich činnosti. R. 1595 stavěl *Hons Vlach* a *Krystof Vlach* měšťanský dům bohatého měšťana *Jindřicha Hrbáčka*. R. 1576 se tu ženil *Anton Vlach zedník*, rodem z Bortu v Medulanu, s děvčátkou z Polsky a svědčí mu *Hans zedník* a *Jakub Vlach*. R. 1584 si koupil tento *Jakub Vlach kameník* měšťanský dům ve městě, ale již dříve koupil a prodal ve městě se ziskem několik jiných domů. U r. 1573 koupil předměstský grunt za 165 zl., ale r. 1583 jej prodal a koupil jiný v Osecké ulici za 200 zl. Žil pak na něm ještě r. 1617, kdy zemřel. Podle rejstříku městských počtů bylo mu r. 1614 zaplacené 10 zl. za zhotovení náhrobního kamene pro místního šlechtice *Jana Jakuba Žernovského* z *Žernovi*, pochovaného v městském kostele. V letech 1590–1598 má ve městě grunt *Antonín Vlach z Nimderis*, který koupil za 130 zl. R. 1591 svědčí *Peir Vlach* a současně s ním *Petr kameník*. R. 1593 se tu ženil *Hons Rudolf Vlach zedník z Sneycar*, tovaryš femesla zednického, za přítomnosti *Antonína Vlach* a *Bartoše Vlach* a zřejmě jeho spolupracovníků. Téhož roku si koupil *Šenkovní dům* ve městě za 310 zl.; r. 1598 jej však prodal za 500 zl. a koupil jiný, který opět prodal se ziskem r. 1605. Kupuje také zahrady a role. Městské knihy počtů dosvědčují nám četné jím provedené stavby ve městě. R. 1611 stavěl městu nový špitál při obecním dvoru. R. 1614 pracuje spolu s jinými při obnově vyhořelého farního kostela. R. 1617 povýšil a upravit nově městskou baštu za domem *Adámkové* a téhož roku stavěl nový cahouz městský, objekty podnes stojící. Byl současně i kameníkem, jak svědčí položky v městských účtech. Tak r. 1607 bylo vydáno *Hans Rudolfovi* za vytesaný kámen na hrob bohatého měšťana *Václava Hladíše* 10 zl. a dalších 10 zl. za druhý náhrobek jeho syna. Prováděl tedy i kamenické práce. R. 1614 měl za obci za dílo, které dělal k obci, sumu peněz, jež mu byly poraženy na domě místo ročních gruntovních peněz. Zbohatl femesiem i obchodem a byl jedním z předních měšťanů. R. 1622 byl např. radním, r. 1624 však již nežil. Při stavbě nového zámku v Lipníku na předměstí, provedené někdy v letech 1567–1607 *Jiřím Bruntálským* z *Vrbna* a jeho manželkou *Alžbětou* z *Eicingu*, jejichž erby je opatřen renesanční portál zámku, se nepochybně uplatnil *mistr Petr Valmandrio Vlach zedník*, pobývajcí v té době ve městě, nazývaný v městských knihách vždy důsledně baumistrem. R. 1599 se tu oženil, r. 1601 si tu koupil grunt, pak role, r. 1602 koupil velký měšťanský dům na rynku za 1050 zl., ale r. 1607 zemřel. Podle rejstříku městských počtů vystavěl roku 1600 ohradní zed a bránu nového krchova na předměstí v délce 90 sáhů za 15 kop. Jeho bratr *Jan Vlach zedník* si koupil

⁶⁰) Regista přípovědní Hranic D 4, K 26.

⁶¹) Purkrechtní knihy města Lipníka n. B. sign. 15, f. P 5, sign. 27 f. A 2, B 8, C 16, D 7, S 4, kniha Zelená t. Z 29.

⁶²) F. Zapletal: *Bývalý bratrský sbor v Lipníku nad Bečvou* (1930) s. 5, se domní-

vá, že jeho stavitelem byl mistr *Baltazar Majo da Vomio*, který stavěl tehdy Rožmberkům na Treboni. V městských knihách a rejstřících se však jeho jméno neobjevuje v žádné souvislosti. Předpokládám, že sbor stavěl jiný Vlach, usedlý tehdy v Lipníku n. B.

r. 1603 grunt v Hranické ulici za 800 zl., r. 1605 pak jiný grunt Závorkovský za 700 zl., ale r. 1609 rovněž zemřel. Současně s ním pracuje ve městě *Benedikt Vlach zedník*, který se tu oženil r. 1601 a koupil statek Řihovský za 1.100 zl. Lze předpokládat, že je totožný s mistrem Benediktem, přítomným téhož roku v Hranicích při svatebních slavnostech zedníka Antonína Siberta Vlachy spolu s jinými valašskými mistry zednickými. Žil ještě r. 1618, kdy vystavěl novou školu městskou v Lipníku. Po velkém požáru města r. 1613 se podle knih počtů dobře uplatnil při opětovné stavbě městských domů.⁶³ V r. 1609 se připomíná v hranických knihách smluvčích *mistr Honz Maj Vlach z Lipníka*, kterého ztotožňuje se stavitelem proslulé lipenské renesanční zvonice, podnes stojící, postavené nákladem obce r. 1609. Podle rejstříků městských počtů vystavěl zvonici *Jan Vlach zedník z Lipníka*, kamenické práce provedl *mistr Mikuláš z Holešova*, který měl vlastní škálu v hostýnských horech. Snad je tento Hons Vlach totožný s Hons Vlachem, stavitelem ve Valašském Meziříčí roku 1601.⁶⁴ Za Hynka Bruntálského z Vrbna a jeho syna Jiřího Bruntálského přišlo do Lipníka z jejich slezských statků mnoho řemeslníků Němců, mezi nimi i zedníků. Při výstavbě města po velkém požáru roku 1613, kdy shořela polovice města, pracují všichni společně. Dům vladky Kari Grošovského z Frumberka stavěli r. 1614 Hans Rudolf Vlach a Benedikt Vlach. Při stavebních opravách vyhořelého farního kostela luterského platí město za dílo mistra tesaře Hanse Scholze, zřejmě Němce, mistra kameníka *Jana z Meziříčí* [zřejmě Foncuna] a místní zedníky Benedikta Vlachy a Hans Rudolfa.⁶⁵ Předpokládáme, že i při stavbě nového luterského kostela německého na předměstí vedle zámku, postaveného r. 1610 Jiřím Bruntálským z Vrbna pro potřebu jeho dvora a místních Němců, se uplatnili němečtí zedníci místní. Lod kostela byla vystavěna v gotickém stylu, jak bylo u luteránů obvyklé, dochovaný zbytek kamenné kružby gotického okna, datovaný letopočtem 1610, má zcela gotický ráz. Při vnitřních úpravách lipenského zámku a štukové výzdobě stropů panských pokojů v zámku zaměstnával však Jiří Bruntálský výlučně valašské stavitele a štukátory. Dochovaly se nám dvě cedule řezané na dílo při úpravě zámku v Kvasicích, náležející rovněž Jiřímu Bruntálskému z Vrbna. V r. 1617 se dohodl Bruntálský s *mistrem zedníkem Petrem Verdou*, aby mu za 160 zl. a stanovené naturálie zaklenul na kvasickém zámku, vyloučenou dosud jen trámy, a vyzdobil ji štukovou výzdobou, jak ji prováděl tehdy na zámku v Holešově zemskému hejtmanu Lobkovicovi.⁶⁶ Současně se umluvil s *kameníkem Františkem Falkonem*, aby mu za 110 zl. a naturálie udelal kamenný most u brány kvasického zámku s kuželkovou balustrádou, jak je udelán na zámku v Hranicích.⁶⁷ Podle poznamenání na cedulích byly obě smlouvy splněny. Vnitřní výzdoba

⁶³ Městské knihy Lipníka n. B.: Knihy zelená B 18, T 14, Z 15, registra širočí sign. 83 f. 421, kniha smluvčí 361, kniha purkrejtní sign. 16 f. A 26, K 13, O 37, Q 1, O 1, 34, N 11, E 22, kniha sig. 4 f. 44, 85. Rejstříky městských počtů 1550–1630.

⁶⁴ Podle rejstříku měst. počtů 1609 bylo vydáno zedníku *Janu Vlachovi* za stavbu zvonice podle cedule řezané 170 zl., mistru *Mikuláši kameníku z Holešova* 69 zl., tesaři *Melicharovi* 54 zl. za práci. Kámen kvadrátový k stavbě zvonice vozili robotníci ze skály pod Hostýnem. Stavba trvala 7 měsíců, od 4. dubna do 12. listopadu. Viz B. Indrá: *Kdo vystavěl renesanční zvonici v Lipníku n. B.* (Záhorská kronika 1936, s. 45 n.), též B. Brzobohatý: *Zvonice lipenská* (Záhorská kronika 1937, s. 38 n.), J. Bomba: *O stavitelích lipenské zvonice* (Záhorská kronika 1947, s. 37) ztotožňuje mylně *Jana Maj Vlachy*, stavitele zvonice, s *Janem Vlachem zedníkem*, usedlým pojezdí v Lipníku v letech 1622–1644, doložený v matrikách. Jde o dvě rozdílné osoby.

⁶⁵ Rejstříky počtů města Lipníka r. 1614.

⁶⁶ Zámek v Kvasicích stavěl Bruntálský již od r. 1616. Podle panského nálezu z 5. 10. 1616 o potřeštění ženy Pavla Kučova ze Střížovic za neopatrnosti způsobený požár vsi Střížovic, jež celá lehla popelem, měla „*při stavění kvasického dokud JM pán na příští léto stavěti dáti ráci kamení, cihel a jiné potřeby každý den, kromě neděle svatě, při skrovné stravě zedníků přidávati a na robotě bývati*“ (Knihy pamětní panství Hellenštejnského, f. 112). Podle cedule řezané z r. 1617 byla táflštuba na kvasickém zámku, vyloučená dosud jen trámy. Mistr *Verda* měl ji zaklenouti v pěkný foremný sklep, v něm pěkně ozdobné kupy a tabule s štukátory udelati na mistr ukázaný Bruntálskému „*jak v Holešově ve svitnici a táflštubě JM, pava hejtmana [Ladislava Popela z Lobkovic] dělá a spravuje, na takový způsob ozdobně udelati*“. K tomu měl chovati 2 tovaryše, kteří práci dobře ovládají. Viz B. Indrá: *Štuky zámecké táflštuby v Holešově a Kvasicích* (Naše Valašsko VIII, s. 144).

⁶⁷ Podle dochované cedule řezané měl *Falkon* udelati most u brány kvasického zámku z tesného kamení, s 2 sloupky, dvoje římsy

lipenského zámku, panského sídla Bruntálského, vzala za své pět novějších úpravách zámku.

Město Píero v sí uchovalo málo stavebních památek renesančních. Renesanční ráz domů Horního a Dolního města byl zcela setřen pozdějšími stavebními úpravami. Pouze zámek, renesančně přestavěný v druhé pol. 16. stol. a dokončený poč. 17. stol., uchoval si svou podobu. Městské knihy, zlomkovitě dochované pro druhou pol. 16. a počátek 17. století, poskytují nám jen skromné zprávy o stavební činnosti ve městě, zmínky zasluhují nový luterský kostel městský a nový bratrský sbor. Uvádějí také jména domácích českých zedníků-stavitelů, usedlých ve městě.⁶⁸ Po celé 16. století si udržel Píero převážně agrární ráz. Nebylo tu zbohatlých měšťanů soukeníků a kupců, kteří by si stavěli výstavná měšťanská obydlí. Domy Horního města pod hradem byly malé, pouze renesanční radnice z druhé pol. 16. stol. s věží, jejíž vchod zdobí podnes erb Pernštýnů, stavebně vynikala. Renesanční připomínají na Horním náměstí dům č. 31 měšťana Bílého z r. 1570, opatřený r. 1616 kamenným portálem panského úředníka Václava Ambrože a dva sousední domy. Renesanční podoba nového sboru bratrského a městského kostela luterského byly pozdějšími přestavbami zcela změněny. Kamenná renesanční deska s erbem města a vrchnosti z r. 1570 umístěná nad vchodem pozdější radnice na Dolním městě, pochází z rozbořeného Horní brány městské, postavené r. 1570. Píerovský hrad, který Vratislav z Pernštýna přestavěl v druhé pol. 16. stol. v renesanční zámek, byl v letech 1610–1612 Karlem starším z Žerotína zvýšen o druhé poschodí. Z této doby⁶⁹ pochází také střízlavý kamenný portál zámku a krásná štuková výzdoba stropu panského pokoje nad branou. Náklad na tyto stavební úpravy, o nichž se zmiňuje Žerotín ve své korespondenci, byl značný. Stavitel není sice jmenován, ale byl jím podle všeho mistr *Gregor Architekt*, uvedený r. 1616 i v městských knihách, zřejmě Vlach. Žerotín získal Píero r. 1598 a upravil si zámek jako své sídlo. Po prodeji Dřevohostic často pak zde pobýval. V té době připomíná se ve městě více vláských zedníků a kameníků, kteří pracovali ve městě i na zámku. Už r. 1580–1586 je tu osedlý *Rocus zedník*, 1574–1598 *Michal Marek zedník*. V letech 1599–1616 jsou v městských knihách doklady o stavebních pracích *Antonína Vlacha zedníka* v Píerově, r. 1605 združuje se ve městě *Vilém Vlach*, r. 1615 *Petr Vlach*.⁷⁰ V Žerotínově korespondenci máme doklady, že při stavbách na svých statcích zaměstnával vláské zedníky a kameníky.

Za Karla staršího z Žerotína pronikla renesance i do nedalekého městečka Dřevohostic, oblíbeného sídla Žerotínova před přesídlením do Píerova. Častý jeho pobyt na dřevohostickém zámku a jeho přilež, projevovaná dřevohostickým Bratřím, se projevil i stavebně. Žerotín přestavěl starou tvrz v pohodlné panské sídlo s arkádovým dvorem a pravidelně tu pobýval do konečné úpravy svého sídla na píerovském zámku a odprodeje dřevohostického panství r. 1617 Janu staršímu z Škrbenenskému z Hřístě na Fulneku. Bratrský sbor se sice nedochoval, bývalý věhlas sboru však podnes hlásá renesanční zvonice postavená r. 1581 na bratrském hřbitově. Výzdoba stropu bratrského sboru v Dřevohosticích byla r. 1595 vzorem pro nový strop luterského kostela v městečku Dráhotuších u Hranic, jak jej měl podle smlouvy udělat za 70 zl. písař a malíř dráhotušíský Matěj Sabín Podolský.⁷¹ Také drobná sluzebníká šlechta při Žerotínově dvoře v Dřevohosticích staví si pohodlné domy v městečku. Městské knihy dřevohostické uvádějí v té době několik usedlých zedníků v Dřevohosticích, z nichž *Tomek zedník* koupil měšťanský dům r. 1568, vystavěl a prodal je 1588 panskému úředníku Arnoštu Medlovskému z Medlova. Současně koupil jiný dům Hlobilovský, který po přestavbě opět výhodně prodal Tomáši Zbořovskému. V té době je tu usedlý *Václav zedník*, který si r. 1592 vystavěl dům vedle židovské školy. Z vláských zedníků je tu r. 1602 usedlý *Andrys Vlach*, který toho roku převzal dům Zmrzlíkovský. Po jeho smrti r. 1613 sepsán inventář jeho pozůstalosti a svršků, za něž hotově utřeno 905 zl., jež připadly sirotkům. Z po-

a 60 díbánek balustrády na způsob v Hranicích při zámku vytesaných. (Měst. archiv Lipník n. B., odd. vol. korespondence.)

⁶⁸ R. 1553 koupil si dům ve městě *Mikuláš zedník*, r. 1564 *Bartoš zedník*, r. 1573, *Martin Hlava zedník*, 1577 *Albrecht Polák zedník*. R. 1568 měl dům v Píerově *Jan zedník*, který se toho roku oženil v Hranicích.

⁶⁹ F. N.: *Kdo vystavěl zámek píerovský*

v nyníjší podobě? (Záhorská kronika XVIII, s. 54 n.).

⁷⁰ Reg. smluv svatebních Píerova z 16. stol., C 11, 29, B 2, J 7, R 13. Žerotín v listě, psaném 25. 3. 1603 na Dřevohostic se zmiňuje, že jeho poddaný *Jeronym Vlach zedník* se vrátil před týdnem z Itálie.

⁷¹ Snesení obce Dráhotušíské o dělení vrchu v kostele r. 1595 otiskl A. Fröhlich v Záhorské kronice XVII, s. 10 n.

zůstalostního řízení se dovidáme, že jeho bratr *Benedikt Vlach* žil tehdy v Kroměříži, odkud patrně také přišel Andrys do Dřevohostic. Z pozůstalosti zaplacený také dlužné peníze poslu, „*když chodil za Andrysem do Rokytnice za Brumob*“, patrně když tam pracoval.⁷² Dlouholetý pobyt Andryse Vlacha v Dřevohosticích souvisí zřejmě s přestavbou dřevohostického zámku. Nový držitel panství od r. 1617 Jan starší Skrbenský z Hřístě na Fulneku dokončil stavbu zámku. Podle dochované smlouvy z r. 1618 a 1619 s *mistrem Jakubem Kendynem Vlachem* z Kroměříže byly dokončeny stavební práce na zámku. Kendyn tu měl 6 tůvaryšů. Tehdy provedena i nová vaza střechy.⁷³

Také v okolí Přerova byly provedeny v druhé pol. 16. stol. četné stavby renesančních zámků drobné šlechty. V 90. letech vystavěl ve Všechnovicích na manuském statku olomouckého biskupství Jan starší Želecký z Počenic od základů renesanční zámek jako své sídlo. Na Rokytnici u Přerova vystavěl po požáru r. 1582 nový renesanční zámek Joachim Haugvic z Biskupic, jak hlásal latinský nápis, a jeho bratr Hanuš Haugvic z Biskupic vystavěl si renesanční zámek v letech 1579–1580 v Chropyni. Na Čekyni postavil si Tas Václav Podstatský z Prusinovic zámek v renesančním slohu r. 1618.⁷⁴ Také v Přestavlkách vznikla v této době rozlehlá renesanční stavba zámku. Při těchto stavbách a stavebních úpravách se uplatnili především vlastní stavitelé z blízké biskupské Kroměříže, jak o tom máme přímý doklad r. 1618 při stavbě obranných zdí zámku v Dřevohosticích. Všechny tyto stavby zasahují však již do sousední oblasti jihovýchodní Moravy.

Zhodnotíme-li shromážděný pramenný materiál, všechny zprávy a zmínky městských knih 16. a poč. 17. stol. o stavitelích a kamenících a jimi prováděných stavbách v městech severovýchodní Moravy a přilehlého Slezska, zjišťujeme, že domácí zedníci a kameníci byli koncem 15. a poč. 16. stol. usedlí jen ve větších městech, v menších jich nebylo, neboť byla vesměs ještě dřevěná. Teprve výstavba kamenných městských hradeb a bran, stavba radnice, kostela od konce 15. století, stavených ještě v pozdněgotickém slohu, přivedla je i do menších venkovských měst. Nacházejí tu pak trvale práci a ojedinele se tu i usazují. Do německých měst naší oblasti přicházejí početnější zedníci a kameníci ze Slezska, také počet místních zedníků roste v nich od první poloviny 16. stol. s výstavbou zděných měst. V českých městech a městečkách severovýchodní Moravy je do poloviny století počet domácích zedníků nepatrný, potom však roste s příchodem a stavební činností vlašských zedníků a kameníků, kteří brzy ovládli stavební práce v českých městech celé oblasti. Kromě zámků, radnic a jiných objektů ve městech, architektonicky význačných, jejichž stavba je jim zadávána, staví v druhé pol. 16. stol. a poč. 17. stol. též městské domy, mlýny, dvory ve městech i na venkově zcela podle požadavku a vkusu objednavatelů. Ovládli také všechny význačnější práce kamenické. Vliv a podíl vlašských stavitelů a kameníků na renesanční přestavbu českých měst severovýchodní Moravy je nesporný. V německých městech oblasti se uplatnili menší měrou.

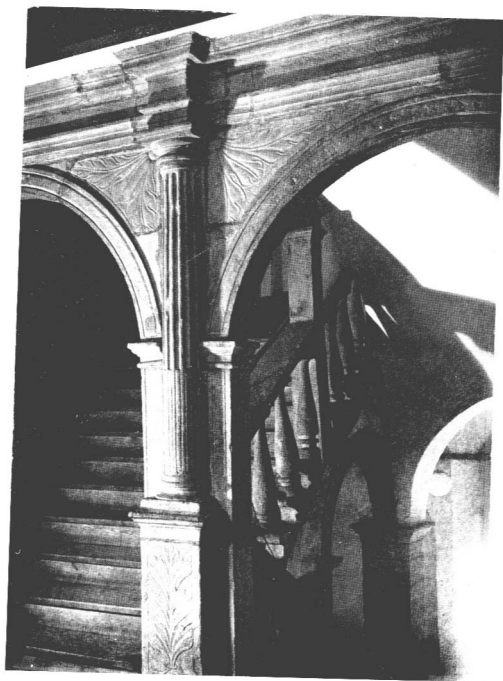
⁷² Reg. purkrechtní Dřevohostic z 16. stol. f. 96, 380, 643.

⁷³ Výtah účtů otiskl A. Turek: *Jan Skrbenský z Hřístě na Fulneku a Dřevohosticích* (Naše Vlast VI, s. 72 pozn. 53).

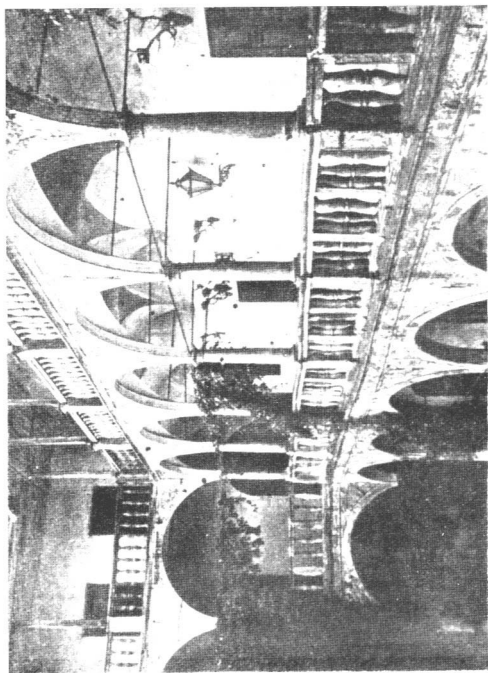
⁷⁴ F. Zapletal: *Zámek ve Všechnovicích u Podhostýní* (Žahorská kronika XIX, s. 67) a též: *Tas Václav Podstatský z Prusinovic na Čekyni* (Žahorská kronika XX, s. 85 n.).

*Renesanční měšťanský dům Repovský z r. 1563 na náměstí v Novém Jičíně.
Snímek: J. Šolnický.*

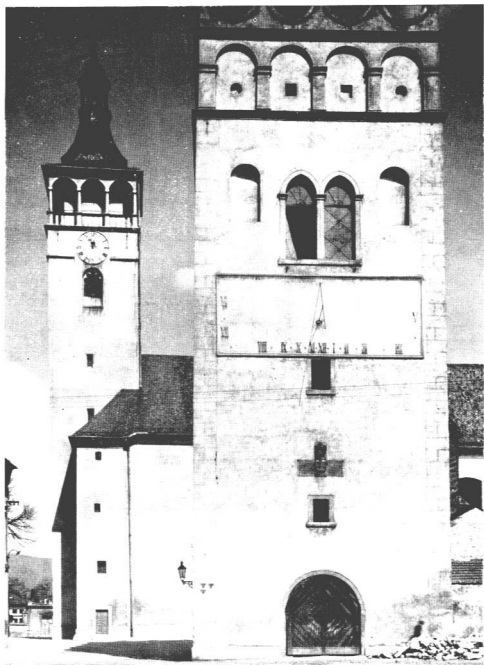
Kamenné renesanční schodiště zámku v Křimkovicích z r. 1579. Snímek: A. Puštků.

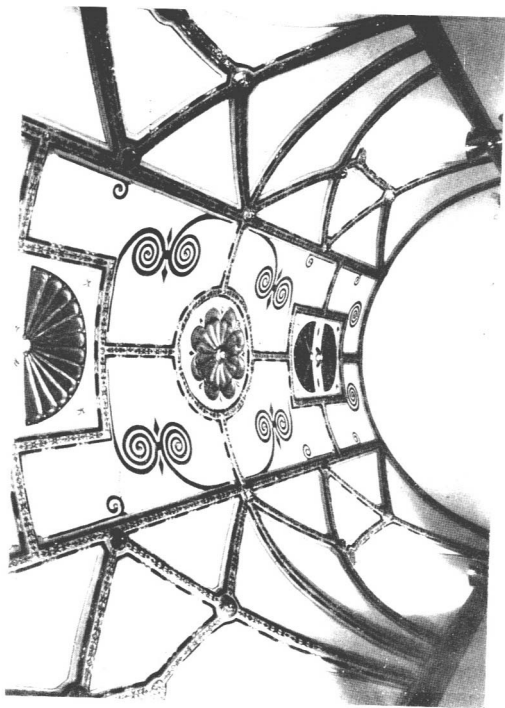
Arkadový dvůr renesančního zámku v Hustopecetel nad Bečvou z let 1580—1556.
Snímek: F. Zapletal 1928.

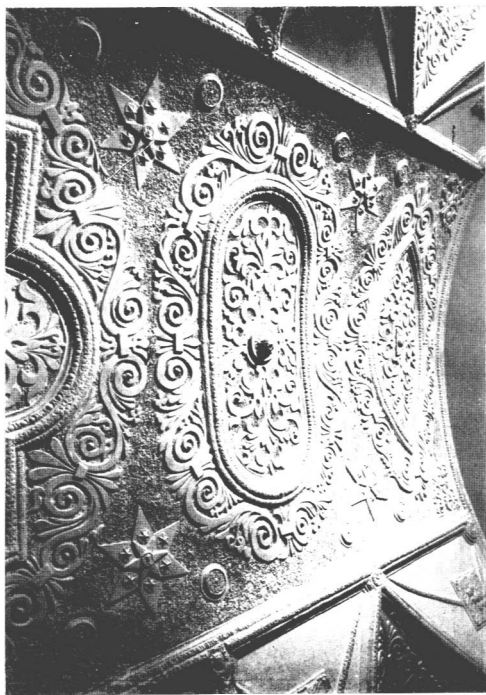
Městanský dům z 2. pol. 16. stol., s obřadkovou uličkou na náměstí v lázníku nad Břežnou.
Snímek 1943.

*Renesanční zvonice v Lipníku nad Bečvou, postavená r. 1609 Janem Mařvičem.
Snímek 1913.*

*Polychromovaný zlatený štukový strop panského pokoje zámku v Hranicích z r. 1615.
Snímek: K. Zavoral 1943 (stav po restauraci).*

*Stukový strop panské jídelny na zámku v Hranicích z r. 1615.
Snímek: K. Začal 1943 (strop po restauraci).*

*Renesanční portál zámku v Hranicích z let 1613 - 1615.
Snímek: K. Závrat 1945 (stan po restauraci).*